

שנת אחדות ירושלים תשע"ז

היבטים חברתיים ערכיים

מבוא

משרד החינוך בחר להתמקד במהלך שנת הלימודים הנוכחית, תשע"ז, בירושלים לציון 50 שנה לשחרור העיר במטרה לחשוף את התלמידים לחשיבותה של ירושלים ולמקומה בתודעה היהודית במהלך כל הדורות ובמדינת ישראל ולהעמקת הזיקה והקשר של התלמידים אליה. התכנית מכוונת לחבר את התלמידים אל ייחודיותה של ירושלים כבירת ישראל בעבר, בהווה ובעתיד. ייחודיותה של ירושלים מתבטאת גם בכך שהיא קדושה לשלוש הדתות המרכזיות, מאופיינת בפסיפס אנושי וכללי מגוון ויכולה להיות מקור של חיים משותפים, שלום ואחדות.

העיסוק הנרחב בירושלים מתייחס להיבטים שונים של העיר: מקומות, תקופות, דמויות, פתגמים ועוד – וכל זאת בדגש על ערכים חברתיים, תרבותיים, רגשיים, מורשתיים והיסטוריים ובהלימה ליעדים המרכזיים של מערכת החינוך: "חינוך האדם להיות אוהב אדם, אוהב עמו ואוהב ארצו ואזרח נאמן למדינת ישראל. חינוך לאהבת ירושלים, להכרת תולדותיה ולהבנת התרבות והמסורת שגובשו סביבה" (חוזר מנכ"ל 2/א), ב' בתשרי תשס"א, אוקטובר 2000).

ריכוז ופיתוח הערכה

אורית צאירי, ממונה על החינוך החברתי ערכי, אגף א' לחינוך יסודי, המחלקה לחינוך לחיים בחברה
אילנה פרייטג, אגף א' לחינוך יסודי, המחלקה לחינוך לחיים בחברה

צוות היגוי וכתובה

חגית לזר, חינוך חברתי ערכי, יסודי, מינהל החמ"ד
מוריה שטרן, מירב מגני, רות הופמן - צוות כתיבה יסודי, מינהל החמ"ד
אירית בראל, גילה אמרוסי, מיכל חלמיש, ענת כהן - צוות המחלקה לחינוך לחיים בחברה, אגף א' לחינוך
יסודי, המינהל הפדגוגי
ד"ר אפרת זילבר, מפמ"ר לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה, המזכירות הפדגוגית

תוכן העניינים

א) פעילויות שגובשו לקראת שנת אחדות ירושלים

שם הפעילות	תיאור
1. סיפורו של אתר - "ירושלים עיר שרואה את כולם"	מפת ירושלים לילדים עם מגוון אתרים מרכזיים. איתור ידע קודם של התלמידים על האתרים, חיבור אישי, על איזה מהם רוצים ללמוד, הכנת מידע למטייל וחיבור לערכים.
2. ירושלים – מקום בלב	מגוון אתרים בעיר. על כל אתר מידע ופעילות בקבוצות בחיבור לציר זמן, למפת העיר, להיבטים ארכיאולוגיים וכן זיהוי ערכים שעולים מהאתר וחיבורם לחיי היומיום.
3. שערי ירושלים	באמצעות שערי ירושלים ילמדו התלמידים על מבניה של העיר, האירועים שהתרחשו לצידם ובהם תוך קישור לערכים.
4. שווקים בירושלים	שיח ופעילויות סביב החוויה של שוק וסביב קטעי מידע על השווקים בעיר העתיקה בדגש על הפסיפס האנושי המגוון והערכים המשתקפים בהם.
5. הרבעים בעיר העתיקה	שאלת שאלות על הרבעים כנקודת מוצא ללמידה עצמית של התלמידים על הרבעים בהתייחסות להיבטים שונים: האוכלוסייה ברובע, המנהגים, ההיסטוריה, מבנים מעניינים, דמויות שקשורות, וכן דיון בערכים הבאים לידי ביטוי ברבעים.
6. סיפורה של דמות	תקציר על הדמות בדגש על פועלה, הקשר שלה לירושלים, ערכים ומסרים חברתיים שנקשרים לדמותה. סיפורים, הצעות לשיח בכיתה, פעילויות (למשל: הכנת מדליה או תעודת הוקרה לדמות).
7. כוחן של מילים	פעילויות ושיח סביב פתגמים ואמרות על ירושלים בדגש על משמעויות הפתגם, שימושיו וההיבטים הערכיים שלו, וכן המסרים: מעט זה הרבה, פתגמים ואמרות- תמצית החוכמה.

(ב) מיפוי חומרים בחינוך החברתי-ערכי בזיקה לירושלים

שם הפעילות (מהווה היפר קישור לאתר)	תיאור	אוכלוסיית יעד	דגשים מרכזיים
בעקבות הכבוד	עיון בטקסט "על קמצא ובר קמצא" ודיון על הנפגע, הפוגע והסביבה. המסקנה: נוהגים כבוד זה בזה ושומרים על האחדות והחברות.	ב	החשיבות שבמתן כבוד לזולת. בגלל אי-כבוד, עלבון ונקמה חרבה ירושלים.
ירושלים קשרים ומשמעויות כולל: "לכל אחד עיר ושמה ירושלים"	התלמידים מתבקשים לקרוא ציטטות מטקסטים שונים הקשורים לעיר ולזהות משמעויות שונות של העיר ירושלים. התלמידים קוראים קטע מתוך השיר "ירושלים שלי" בעיניו של הרוכל ודנים בשאלה מהי ירושלים עבורם.	ד-ו	שיתוף במסרים חברתיים ערכיים על אודות המשמעות האישית של ירושלים.
בונים את "ירושלים של כבוד"	בניית "ירושלים של כבוד" בעזרת קלפי דומינו שעליהם כתובים מושגים וערכים הקשורים לכבוד, ודיון בשאלה: מה יסייע לבנות חברה של כבוד בכיתה, תוך היעזרות במושגים.	ד-ו	מושגים וערכים הקשורים לכבוד ותרומתם לבניית חברה של כבוד בכיתה.
הצגת מקומות ואתרים בירושלים מזווית אישית	התלמידים קוראים טקסטים בנושא ירושלים (השכונה הירושלמית הסמוכה לגבול הירדני, כנסת ישראל, אצטדיון טדי, חפירות הכותל הדרומי), עונים על שאלות בהקשר לטקסטים ומתייחסים למסרים מהסיפורים וכותבים אותם בטבלה "סיפורו של מקום בירושלים".	ד-ו	הכרת מקומות בירושלים ודליית מסרים, כגון: כבוד לנקודות ציון בירושלים.
סיפורו של מקום בירושלים	הדוברים מציגים מסרים בעקבות "סיפורו של מקום בירושלים", על-פי מודל "דיבור בציבור", והמאזינים נותנים משוב.	ד-ו	הכרת מקומות בירושלים ודליית מסרים, כגון: כבוד לנקודות ציון בירושלים.
פתגמים ומדרשים בזיקה לירושלים (יש לגלגל בקובץ)	אסופת מדרשים ופתגמים בזיקה לירושלים.	א-ו	שימוש במסר קצר וקולע להאדרת העיר (אחדות, יופי, כיסופים לעיר).

ג) ירושלים בתחומי הדעת (המזכירות הפדגוגית) - דגש על היבטים חברתיים-
ערכיים העולים מהנושאים - מופיע בסוף הערכה

ד) הצעות למגוון מסגרות לעיסוק בנושא ירושלים:

- שעת חינוך
- תחומי דעת רלוונטיים: שפה, גיאוגרפיה, מורשת...
- פרטני או מפגשים מלב אל לב
- מסגרות למעורבות חברתית: שגרירי מפתח הל"ב, ועדות...
- טקסים
- הפסקות פעילות

סיפורו של אתר ירושלים - "עיר שרואה את כולם"

א) עבודה אישית

1. לפניכם מפה מצוירת של ירושלים שבה מסומנים מספר אתרים מרכזיים בעיר (נספח א). הביטו במפה ורשמו במחברת אילו אתרים מופיעים בה.
3. איזה אתרים אתם מכירים? בחרו 3 אתרים ורשמו מה אתם יודעים עליהם. אם ביקרתם בהם, אילו רגשות, מחשבות וחוויות עולות לכם?
4. בחרו 3 אתרים וכתבו: אילו ערכים קשורים ביותר, לדעתכם, לכל אתר? הסבירו מדוע.

ב) בקבוצות

- שיתוף בהיבטים מהעבודה האישית:
1. מידע על אתרים
 2. חוויות, זיכרונות ותחושות בנוגע לאתרים

ג) מליאה

דיון בערכים העולים מהאתרים

ד) עבודה אישית

מבין האתרים שאינכם מכירים או שאתם סקרנים ללמוד עליהם יותר, בחרו 2 אתרים, הציגו שאלות על האתרים וחפשו עליהם מידע. התכוננו להציג את המידע על האתר שבחרתם בפני הכיתה בדרך יצירתית.

ה) בקבוצות

1. בחרו את אחד האתרים עליהם למדתם והכינו כרטיס מידע למטייל בירושלים (הצעה לכרטיס מידע – נספח ב).
2. בחרו אתר שעליו למדתם והכינו סיור וירטואלי באתר זה (סרטון או מצגת).

ו) מליאה

1. הצגת התוצרים משלבים ד, ה.
2. דיון:
האם ניתן למצוא משהו משותף בין האתרים?
מדוע אתרים אלו נמצאים דווקא בירושלים?
אילו מחשבות, רגשות, שאלות, תחושות עולים בכם לגבי ירושלים לאחר תהליך זה?

מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

נספח א: מפת ירושלים

המפה בקישור להלן:

<http://s1.thingpic.com/images/Vf/7Nykt2SnibTkQwWPG21A.jpeg>

נספח ב: הצעה לכרטיס מידע למטייל

שם האתר: _____

כתובת האתר ומיקומו: _____

ייחודיותו של האתר (ההיסטוריה של האתר, משמעות האתר, דמויות שקשורות לאתר, אפיון האוכלוסיה הגרה בסביבתו והמבקרת בו ועוד):

כללי התנהגות הנהוגים באתר:

המלצות לביקור:

ירושלים – מקום בלב

רציונאל:

ירושלים היא עיר ענקית בחומר, ברוח, במספר התושבים, בהיסטוריה שלה ובקדושה שלה והיא בעלת משמעויות רבות למגוון אוכלוסיות, דתות ומגזרים בארץ ובעולם כולו. ירושלים חשובה לשלוש הדתות: יהדות, נצרות ואסלאם והיא מאופיינת במגוון באתרים האתרים שבה, בשונות בין האתרים, באוכלוסיות ועוד.

בשיעור זה אנו באים לקרב את ירושלים הענקית לליבו של התלמיד. להלן שבעה אתרים מרכזיים בעיר. לכל אתר יש תמונה, הסבר וערך שניתן ללמוד ממנו. ניתן לבחור אתרים נוספים מעבר לאתרים המוצעים כאן. הפעילות היא בקבוצות ואחר כך במליאה. אנו מקווים שירושלים תתפוס מקום משמעותי בליבם של התלמידים.

ההכנות הנדרשות:

הדפסת התמונות וכרטיסי המידע עם השאלות

פתיחה – ירושלים מזכירה לי...

- נכתוב על הלוח את המילה "ירושלים" ונבקש מהתלמידים לשתף: מה מזכירה לי המילה ירושלים? אילו תחושות, רגשות, מחשבות המילה מעלה אצלי.
- ניצור "שמש אסוציאציות".
- ניתן לשאול את התלמידים אילו מקומות הם מכירים בירושלים.

גוף הפעילות – מקום בירושלים

- נתלה על הלוח את תמונות ששת המקומות עליהם נלמד בשיעור (נספח 1, א-ו).
למורה: התמונות בהגדלה נמצאות בסוף הקובץ בעמוד __.

בקבוצות

- נחלק את התלמידים לשבע קבוצות או כמספר האתרים.
- נחלק לכל קבוצה:
 - כרטיס מידע (נספח 2, א-ו)

- ציר זמן (נספח 3)
- מפת ירושלים (נספח 4)
- נסביר: בכל אתר יש התייחסות למספר היבטים:
 - מקום – על מפת ירושלים
 - תקופה – על ציר הזמן
 - תמונה
 - מידע מקוצר
 - ערך נלמד + קישור לחיי התלמידים
- כל קבוצה תלמד את החומר על האתר שקיבלה ותלמד אותו את שאר התלמידים.
- ניתן זמן ללמידה.
- נתלה על הלוח עותק מציר הזמן (נספח 3) ומפת ירושלים (נספח 4).
- נקפיד: כאשר קבוצה מסבירה על האתר שלה
 - נמקם אותו בציר הזמן
 - נראה את מיקומו במפה
 - נצביע על התמונה שלו.

הנחיות לתלמידים

לפניכם:

- כרטיס מידע ותמונה של אתר בירושלים
- ציר זמן
- מפת ירושלים

המשימות שלכם:

- א) קראו בעיון את כרטיס המידע על האתר.
- ב) עבדו בהתאם לשאלות המנחות בכרטיס המידע.
- ג) התכוננו להציג בפני הכיתה את מה שלמדתם על האתר (מידע בקצרה, ערך מרכזי) בדרך יצירתית.

ערך לדרך - מליאה

- כל קבוצה תציג בפני הכיתה מידע קצר וערך מרכזי שעלה מהאתר שבו עסקה ואיך הוא בא לידי ביטוי באתר זה. נרשום את הערכים על הלוח.
(גבורה, דמוקרטיה, געגועים וציפייה לחזור, תקווה להצליח, אומץ לב, אחוות אחים, יצירתיות, קדושה, מלוכה, תפילה, גבורה, הקרבה, אחריות למשימה, למקום ולאנשים, אחריותו של המלך ושל נבחריו העם, מסירות למקום ולחברים, דמוקרטיה, אמון, בחירה,

כבוד לחוקים, למקום, לקדושת המקום, לאנשים ולנופלים, נתינה, מעורבות חברתית-
אכפתיות, אמונה).

- שיח ערכי שממנו כל תלמיד יבחר ערך ליישום:
נהלו שיח על הערכים שעלו, למשל: סביב השאלה איזה ערך היה לך משמעותי ביותר?
לאיזה ערך אתה מתחבר ביותר? כל תלמיד יבחר ערך שמשמעותי לו והיבט של הערך
שאותו ירצה ליישם הלכה למעשה.

סיום – שיר לכבוד ירושלים

נכתב על ידי מוריה שטרן

ירושלים כעיר שחברה לה יחדיו,
מחברת ישן ועתיק עם כאן ועכשיו.
מחברת שלום ושלווה אך גם מלחמה וקרב
זו עיר הבירה ואותה כה נאהב.

ירושלים שלי, ירושלים שלך,
ירושלים של עצב וגם של שמחה.
ירושלים של צמיחה,
של זריחה,
של פריחה,
ירושלים שהופכת את כל העם למשפחה.

זו עיר מיוחדת,
עיר מאחדת,
עיר שערכים של נצח מחדדת.
זו עיר של ציפייה לעתיד יותר טוב,
עיר שנוהרים אליה מרחוק ומקרוב.

ובשנה זו, 50 שנה לאיחוד העיר
מרגישים כולם, זקן וגם צעיר
שאנו חלק מפאזל היסטורי אדיר
וזו זכות לחיות כאן, בדור כה מאיר,
ולהוסיף לזמן עוד חוליה בציר.

נספח 2 א - גבעת התחמושת - כרטיס מידע ושאלות מנחות

(אישור לשימוש בתמונה ניתן על ידי תמר לוי, אחראית תכנים והדרכה, גבעת התחמושת)

גבעת התחמושת הוא כינוי שניתן למוצב ירדני בצפון ירושלים, שבו התחולל קרב קשה במלחמת ששת הימים. הבריטים הקימו את המתחם כבונקר לאחסון התחמושת של בית הספר לשוטרים שעמד סמוך למקום. לאחר מלחמת העצמאות נותר המתחם בשליטת ירדן עד לכיבושו במלחמת ששת הימים בתשכ"ז, 1967. המוצב היה ממוקם בין חלקה היהודי (המערבי) של העיר לחלקה הירדני (המזרחי). כשהגיעו החיילים למקום, הם נתקלו בביצורים, בתעלות ובכמות לוחמים רבה וחזקה יותר מזו שציפו לה ופרץ במקום קרב אכזרי שנמשך מספר שעות. כשעלתה השמש מעל הר הצופים במזרח, הצנחנים יצאו מנצחים, אך היה מחיר מר: 39 חיילים נהרגו. כיום נמצא על שרידי המוצב אתר הנצחה ממלכתי.

שאלות מנחות:

1. מצורף ציר זמן. מקמו עליו את האתר בתקופה המתאימה.
2. מצאו את מיקום האתר שלכם במפת ירושלים המצורפת לפי ההנחיות הצמודות למפה.
3. אילו ערכים אתם מזהים באתר זה?
4. הצנחנים שנלחמו בגבעת התחמושת הפגינו גבורה רבה ואחוות לוחמים נדירה. גם אתם יכולים להיות גיבורים בסוג אחר של גבורה. חשבו על שלוש דוגמאות לגבורה בחיי היום-יום, למשל: להתאפק ולא לריב עם חבר, להתגבר כשמישהו מעליב אותי, לעזור לזולת גם כשלא ממש מתחשק – זוהי גבורה!

נספח 2 – הכנסת - כרטיס מידע ושאלות מנחות

(נוצר על ידי בני שלוי, מעלה היצירה)

הכנסת היא בית המחוקקים והנבחרים של מדינת ישראל. מקור שמה ומספר חבריה (120) הוא בכנסת הגדולה שהייתה אסיפת זקני העם בתקופה הפרסית בארץ ישראל. משכן הכנסת נוסד בשנת 1966. מדינת ישראל היא מדינה דמוקרטית שבה העם בוחר את מנהיגיו ואת חברי הכנסת. חברי הכנסת מייצגים מגזרים שונים ואוכלוסיות שונות במדינת ישראל וכן מגוון דעות והשקפות עולם. תפקידיה העיקריים של הכנסת הם לקבוע את הנורמות הנוהגות במדינה באמצעות חקיקת חוקים ופיקוח על הממשלה באמצעים שונים העומדים לרשותה. מקום מושבה של הכנסת הוא בגבעת רם בירושלים. בכנסת יש 120 נבחרים שמתוכם מורכבת הממשלה שבראשה ראש הממשלה. בממשלה יושבים התומכים הנקראים "קואליציה" והמתנגדים הקרויים "אופוזיציה".

1. מצורף ציר זמן. מקמו עליו את האתר בתקופה המתאימה.
2. מצאו את מיקום האתר שלכם במפת ירושלים המצורפת לפי ההנחיות הצמודות למפה.
3. אילו ערכים אתם מזהים באתר זה?
4. נבחרו העם היושבים בכנסת מייצגים את ערך הדמוקרטיה במדינת ישראל. דמוקרטיה פירושה "שלטון הרוב" או במילים אחרות: "הרוב קובע". חברי הכנסת נבחרו באופן דמוקרטי וכל החלטה שמתקבלת בכנסת מתקבלת לפי דעת הרוב. חשבו על מקרים שבהם הייתם עדים למחלוקת או הייתם חלק מוויכוח או חוסר הסכמה. נסו להיזכר כיצד פתרתם את הדילמה (בעיה). חשבו: אם הייתם משתמשים בדמוקרטיה, כלומר: "הרוב קובע", האם זה היה עוזר? נמקו.

נספח ג2 – כיכר בתי מחסה - כרטיס מידע ושאלות מנחות

(נוצר על ידי תמר כהן פיינגולד, מעלה היצירה)

כיכר בתי מחסה היא מבנה דירות ברובע היהודי בירושלים. במבנה יש 100 דירות שנבנו במאה ה-19 מתרומות לעניי ירושלים שלא היה באפשרותם לשלם שכר דירה. במלחמת העצמאות (תש"ח, 1948) הייתה כיכר זו המקום האחרון שנותר בידי מגיני הרובע היהודי. כאן התרכזו כולם, וכשנפל הרובע – מכאן יצאו לשבי הירדני. כאן גם קברו את החללים בקבורה זמנית, ורק אחרי שחרור הרובע במלחמת ששת הימים, 19 שנה מאוחר יותר, אפשר היה להעבירם לקבורה מסודרת בהר הזיתים. כיום יש במקום תלמוד תורה ומשרדים.

1. מצורף ציר זמן. מקמו עליו את האתר בתקופה המתאימה.
 2. מצאו את מיקום האתר שלכם במפת ירושלים המצורפת לפי ההנחיות הצמודות למפה.
 5. אילו ערכים אתם מזהים באתר זה?
 3. כיכר בתי מחסה הייתה המקום האחרון שבו היו יהודים לפי שהרובע נכבש על ידי הערבים והירדנים. מקום זה מבטא את צער הפרידה ואת הציפייה לשוב חזרה. ואכן אחרי 19 שנים זכינו לשחרר את העיר העתיקה ולשוב בין השאר גם אל מקום זה.
- חשבו על קושי שחוויתם. זה יכול להיות גם קושי קטן יחסית, כמו: חוסר הצלחה, משהו לא נעים שקרה, אכזבה. ספרו לשאר חברי הקבוצה תוך שימוש ברגשות שאותם חשתם במהלך האירוע. כעת דמיינו שאתם יוצאים מהקושי, מתגברים, אולי אפילו נמצאים באותו מצב אבל מצליחים. כיצד תרגישו כעת? שתפו את חברי הקבוצה.

נספח 2 – משכנות שאננים - כרטיס מידע ושאלות מנחות

(צולם על ידי מאיר פדר)

השכונה "משכנות שאננים" היא השכונה היהודית הראשונה שהוקמה בשנת 1860 בירושלים מחוץ לחומות העיר העתיקה ביזמת סר משה מונטיפיורי. הקמתה סימלה את תחילת תקופת "היציאה מן החומות" בירושלים. עד אז גרו כולם בתוך החומות כיוון שמחוצה להן לא היה בטוח – היו שודדים וחיות רעות. עם השנים נוצרה צפיפות גדולה בתוך החומות, שגרמה לירידה בתנאי החיים והתברואה. משה מונטיפיורי יזם הקמה של שכונה מחוץ לחומות. המשגיח והאחראי על ההקמה היה הרב יצחק פיתוחי חותם רוזנטל שעוד בשנת תקצ"ט-1839 העלה את הרעיון לרכוש קרקע סמוך לירושלים. השכונה נבנתה מכסף שהיה ברשותו של מונטיפיורי יחד עם כספים שהותיר נדבן יהודי בשם יהודה טורא שביקש לפני פטירתו לתרום 50,000 ₪ לפיתוח ירושלים. לכן היו שקראו לשכונה "חצר יהודה טורא". שכונה זו הייתה מוקפת חומה, ובלילה השער ננעל. השכונה קיבלה את שמה "משכנות שאננים" בהשראת הפסוק מספר ישעיהו ל"ב, י"ח: "וישב עמי בנווה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחות שאננות", כדי להוסיף לתחושת הביטחון והשלווה של יושבי השכונה. כיום משמשים הבתים כמרכז כנסים, מרכז למוזיקה ובית הארחה.

לקריאה נוספת:

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=7097>

http://mishkenot.org.il/wp-content/uploads/2015/03/Heb_Net.pdf

1. מצורף ציר זמן. מקמו עליו את האתר בתקופה המתאימה.
 2. מצאו את מיקום האתר שלכם במפת ירושלים המצורפת לפי ההנחיות הצמודות למפה.
 3. אילו ערכים אתם מזהים באתר זה?
 4. משה מונטיפיורי הקים את שכונת "משכנות שאננים" מתוך חשיבה יצירתית. היו עובדות נתונות על החיים בתוך חומות העיר העתיקה – חיים שאמנם הם ללא סכנת שודדים וחיות רעות, אך הם מלאי מחלות וצפיפות. מונטיפיורי רצה למצוא פתרון יצירתי ובעצם שינה את ההיסטוריה. הקמת שכונת "משכנות שאננים" הייתה פריצת דרך שהצריכה אומץ לב ויצירתיות.
- נסו לחשוב על בעיה שניצבה בפניכם והצלחתם לפתור בעזרת אומץ לב וחשיבה יצירתית ושוחחו על כך בקבוצה.

נספח 2 – הכותל (הכותל המערבי) - כרטיס מידע ושאלות מנחות

הכותל הוא אחד מארבעת קירות התמך שבנה המלך הורדוס להר הבית. אבניו הגדולות נחצבו כנראה ממערת צדקיהו, מרחק כמה מאות מטרים משם. האבנים ענקיות, והגדולה שבהן שוקלת כמה מאות טון ואורכה 14 מ'. היא נמצאת במנהרות הכותל הסמוכות. כדי לייצב את הכותל נכנסת כל שורת אבנים פנימה ב- 2 ס"מ יותר מקודמתה. הדבר נותן מענה לאשליה האופטית שנוצרת כשעומדים סמוך לקיר גבוה ונראה כאילו הקיר נוטה החוצה. גובה הכותל - כ- 30 מ', שבהם 15 גלויים מעל האדמה והשאר מתחת לרצפת הכותל. אורך הכותל – 478 מ'.

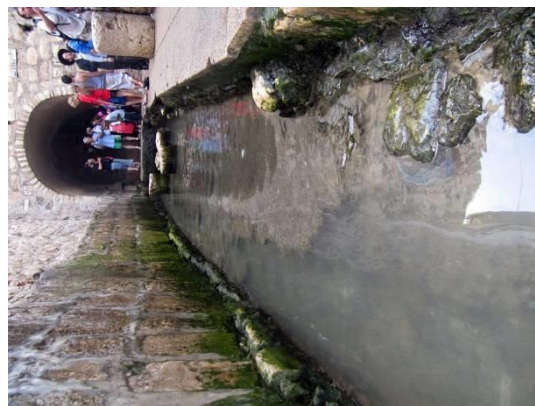
בשנים 2009-2005 נערכה חפירה ארכיאולוגית רחבת היקף בחלקה הצפוני-מערבי של רחבת הכותל שבמהלכה נחשפו ממצאים מתקופות קדומות, מימי הבית הראשון (תקופת הברזל), מהתקופה הרומית והביזנטית ומהתקופה האסלאמית והעות'מאנית.

להעמקה נוספת בנושא החפירות הארכיאולוגיות בכותל:

http://www.hadashot-esi.org.il/Report_Detail.aspx?id=1219

1. מצורף ציר זמן. מקמו עליו את האתר בתקופה המתאימה..
2. מצאו את מיקום האתר שלכם במפת ירושלים המצורפת לפי ההנחיות הצמודות למפה.
3. אילו ערכים אתם מזהים באתר זה?
4. האם, לדעתכם, חשוב לבצע חפירות ארכיאולוגיות? מדוע?
5. הכותל נמצא סמוך מאוד למקום הקדוש ביותר לעם היהודי – מקום בית המקדש. כיום אין לנו בית מקדש, אך נשאר קיר התמך של ההר עליו עמד בית המקדש. אנשים רבים נוהרים לכותל, יהודים ושאינם יהודים. זהו מקום של אחדות, קדושה ותפילה. דמיינו שאתם עומדים כעת מול הכותל ואבניו הגדולות והמרשימות ובאפשרותכם לבקש כל אשר תרצו במקום מיוחד זה. חברו תפילה קצרה משלכם. התפילה יכולה להיות הודיה על הטוב שיש או בקשה לעתיד טוב יותר.

נספח 12 – עיר דוד כרטיס מידע ושאלות מנחות

(בריכת השילוח – נוצר על ידי תמר הירדני, עיר דוד – נוצר על ידי איתמר בבאי, מעלה היצירה)

עיר דוד היא אתר ארכיאולוגי שבו שכנה ירושלים הקדומה החל מראשית ימיה. דויד המלך כבש את ירושלים מהיבוסים והפך אותה לבירת ישראל, ומאז היא שם. שם הכול התחיל. בחפירות ארכיאולוגיות שנערכו במקום נמצאו בין השאר: מבנה גדול ומרשים המזוהה עם ארמונו של דויד המלך, מבנים מפוארים המעידים על מעמד כלכלי גבוה של האוכלוסייה, חומה שהקיפה את העיר, "בולות" – חותמות קטנות עשויות חמר שנועדו לסגירת מכתבים, בריכת השילוח – מקור המים המרכזי של העיר, שממנה שאבו מים לבית המקדש בשמחת בית השואבה, ועוד.

ללמידה נוספת אודות החפירות הארכיאולוגיות:

<http://www.cityofdauid.org.il/archeology>

1. מצורף ציר זמן. מקמו עליו את האתר בתקופה המתאימה..
2. מצאו את מיקום האתר שלכם במפת ירושלים המצורפת לפי ההנחיות הצמודות למפה.
3. אילו ערכים אתם מזהים באתר זה?
4. האם, לדעתכם, חשוב לבצע חפירות ארכיאולוגיות? מדוע?
5. בעיר דוד התחיל מוסד המלוכה בעם-ישראל. שם מלך דויד, המלך השני שהנהיג את ישראל, במשך 40 שנה (לאחר שאול, שמלך כ- 15 שנים בלבד).
נניח שהיה ניתן בידכם השלטון. מה הייתם משנים? איזה חוקים חדשים הייתם מחוקקים, ואיזה חוקים הייתם מבטלים? מה הייתה שאיפתכם? המשיכו את המשפט: "לו הייתי מלך...". שתפו את חברי הקבוצה.

נספח 2 – נבי סמואל – קבר שמואל הנביא - כרטיס מידע ושאלות מנחות

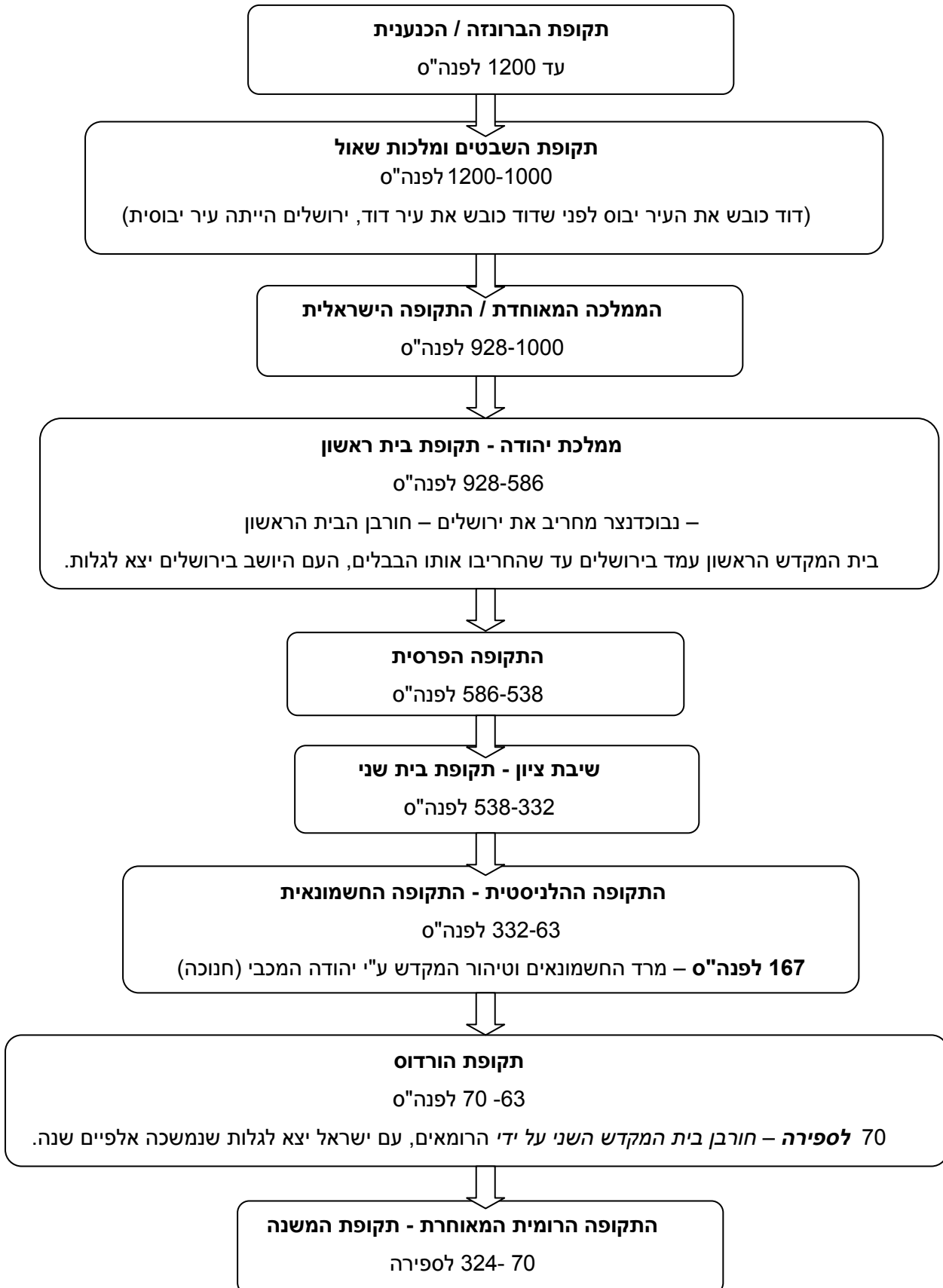

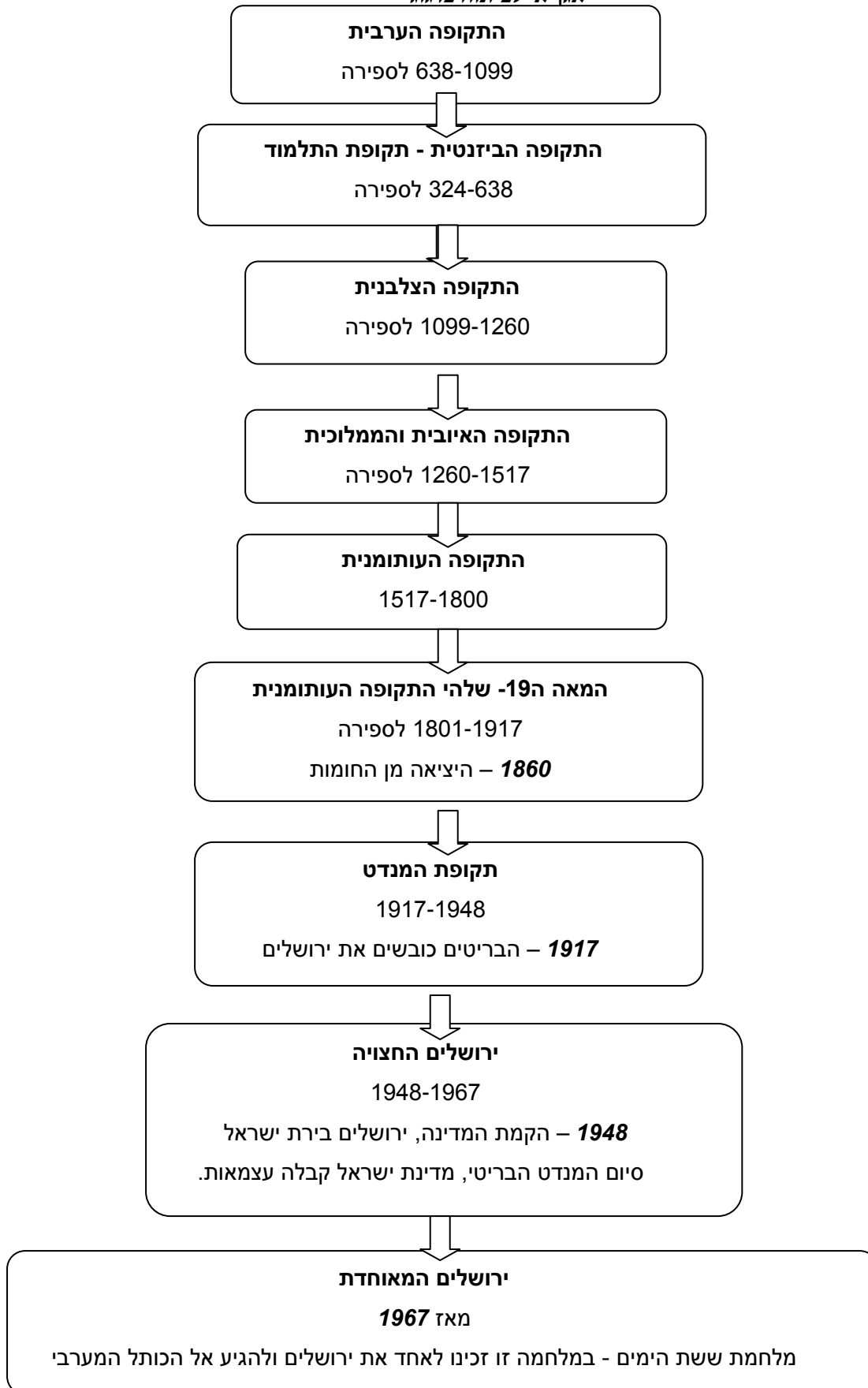
נבי סמואל (מכונה גם: קבר שמואל הנביא ובערבית: א-נְבִי צְמֹוּל) הוא אתר המקודש לשלוש הדתות המונותאיסטיות (יהדות, איסלאם ונצרות) כמקום קבורתו של שמואל הנביא. נבי סמואל שוכן בפסגת הר המתנשא לגובה של 904 מטרים מעל פני הים, צפונית-מערבית לירושלים, כקילומטר אחד משכונת רמות. המבנה הבולט ביותר בשטח הוא מצודה צלבנית גדולה שהשתמרה לגובה של שתי קומות. החל מהמאה השישית לספירה זיהתה המסורת הנוצרית את המקום כאתר קבורתו של שמואל הנביא, והדבר התקבל גם בקרב היהודים והמוסלמים.

בשנת 1886 ביקשו יהודים להקים יישוב בקרבת נבי סמואל, אך לאחר ניסיונות של כ-5 שנים הדבר נכשל. ב-1895 הצטרפו לגרעין המתיישבים כ-13 משפחות של יהודים יוצאי תימן שהצליחו להגשים את המפעל ואף לעסוק בחקלאות במקום. במלחמת העולם הראשונה נערכו במקום קרבות קשים שגרמו לנזקים גדולים במבנים בנבי סמואל ובסביבתו. האתר נכבש על ידי צה"ל במלחמת ששת הימים מידי הלגיון הירדני. בשנת 1971 התרחבה ירושלים צפונה, ובקרבת מקום נבנתה שכונת רמות.

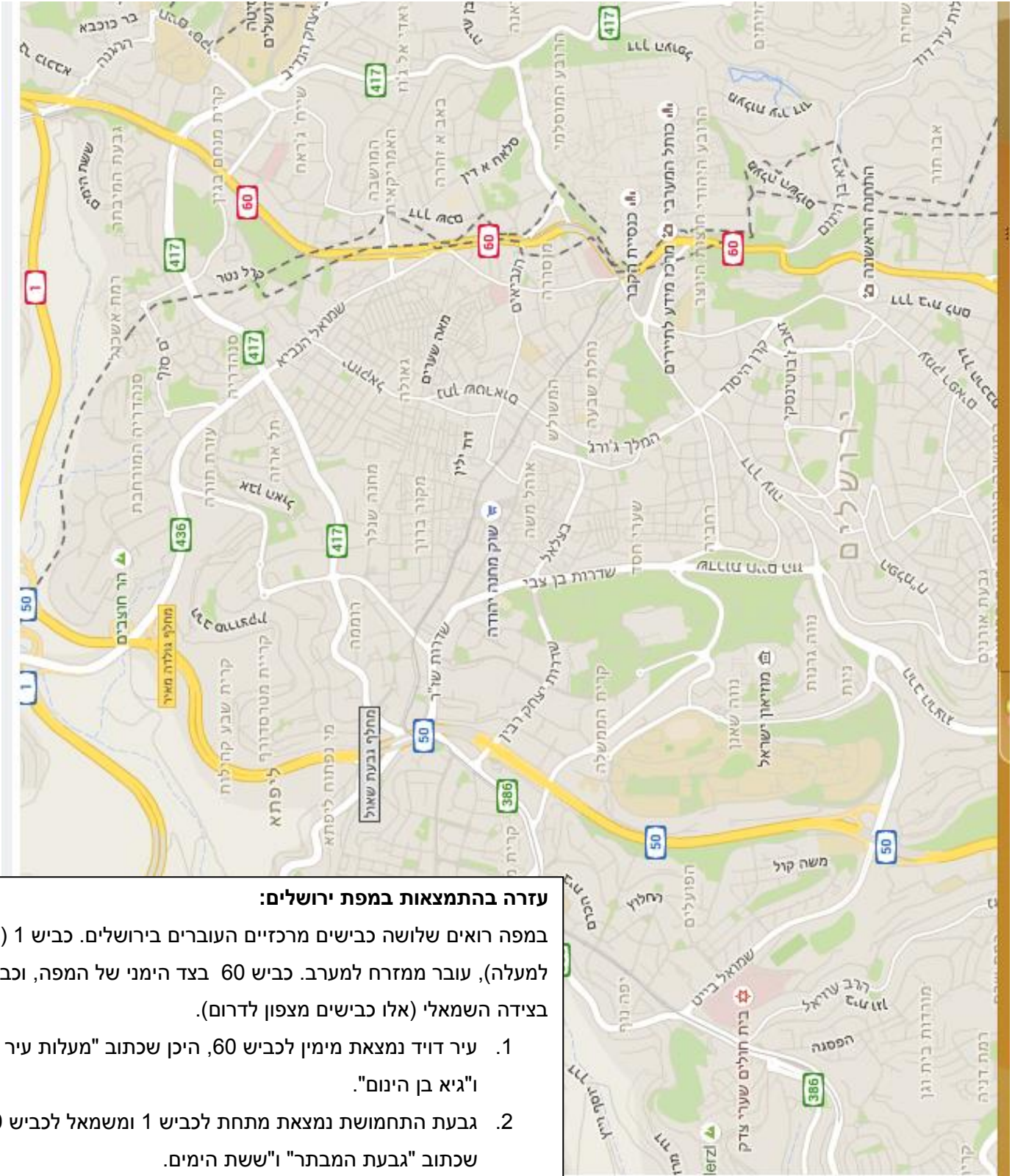
נבי סמואל הוכרז כגן לאומי 'נבי סמואל' וממזרח לו שוכן כפר ערבי קטן. בין הגן הלאומי לכפר שוכן מרכז המבקרים של ראשית ירושלים, המרכז לספורים ולימודי ירושלים. במורדות ההר שוכנת שמורת אלוני שמואל. האתר משמש כיום כבית כנסת אורתודוקסי שבו חדרי תפילה נפרדים לגברים ולנשים, וכן אתר עלייה לרגל של בני הדתות השונות בימי מועד ועלייה לרגל; עבור היהודים בכ"ח באייר הנחשב על-פי הדעה הרווחת במסורת היהודית כיום פטירתו של שמואל הנביא.

1. מצורף ציר זמן. מקמו עליו את האתר בתקופה המתאימה..
2. מצאו את מיקום האתר שלכם במפת ירושלים המצורפת לפי ההנחיות הצמודות למפה.
3. אילו ערכים אתם מזהים באתר זה? כיצד הם באים לידי ביטוי באתר זה? וכיצד הם מתקשרים לירושלים?

נספח 4 - מפת ירושלים (ניתן גם לעבוד על-פי מפה באינטרנט)

עזרה בהתמצאות במפת ירושלים:

במפה רואים שלושה כבישים מרכזיים העוברים בירושלים. כביש 1 (במפה למעלה), עובר ממזרח למערב. כביש 60 בצד הימני של המפה, וכביש 50 בצידה השמאלי (אלו כבישים מצפון לדרום).

1. עיר דוויד נמצאת מימין לכביש 60, היכן שכתוב "מעלות עיר דוויד" ו"גיא בן הינום".
2. גבעת התחמושת נמצאת מתחת לכביש 1 ומשמאל לכביש 60, היכן שכתוב "גבעת המבתר" ו"ששת הימים".
3. הכנסת נמצאת מימין לכביש 50, היכן שכתוב "קרית הממשלה".
4. הכותל מוזכר בשמו, מופיע מימין לכביש 60.
5. כיכר בתי מחסה נמצאת ברובע היהודי, מוזכר בשמו ומופיע מימין לכביש 60, מתחת לכותל.
6. משכנות שאננים נמצאת משמאל לכביש 60, מעט מתחת לאיפה שכתוב "נחלת שבעה" (אף היא שכונה מחוץ לחומות).

זרקור על השערים

בחומות ירושלים יש כיום שמונה שערים: שער הרחמים, שער האריות, שער האשפות, שער ציון, שער שכם, שער יפו, שער הפרחים, השער החדש. שבעה מהם פתוחים, ושער הרחמים - אטום. השערים נבנו במקומות הנמוכים ביותר של החומה בגלל קרבתם למקורות המים ולבריכות לאגירת מי השיטפונות. מהשערים יצאו הדרכים הראשיות למרכזי היישוב החשובים בישראל. השערים נהרסו ונבנו פעמים רבות במהלך המלחמות הרבות שהיו בעיר, וכתוצאה מכך חלו בהם שינויים במבנה ובקישוטים.

במליאה - פתיחה - שיח בנושא שערים ומשמעויותיהם

הצעות לשאלות לשיח:

1. מה משמעויותיו של שער?
2. אילו סוגי שערים קיימים? מה תפקידיהם?
3. מה אתם יודעים על השערים בירושלים? האם שמתם לב אליהם כשהייתם בירושלים?
4. אילו תחושות, מחשבות, רגשות, חוויות מעוררים בכם השערים בירושלים?
5. ניתן לשתף בחוויות, אם יש.

בקבוצות – פעילות

כל קבוצה תקבל כרטיס מידע על אחד השערים בצירוף תמונה ושאלות לדיון.

הנחיות לתלמידים

לפניכם:

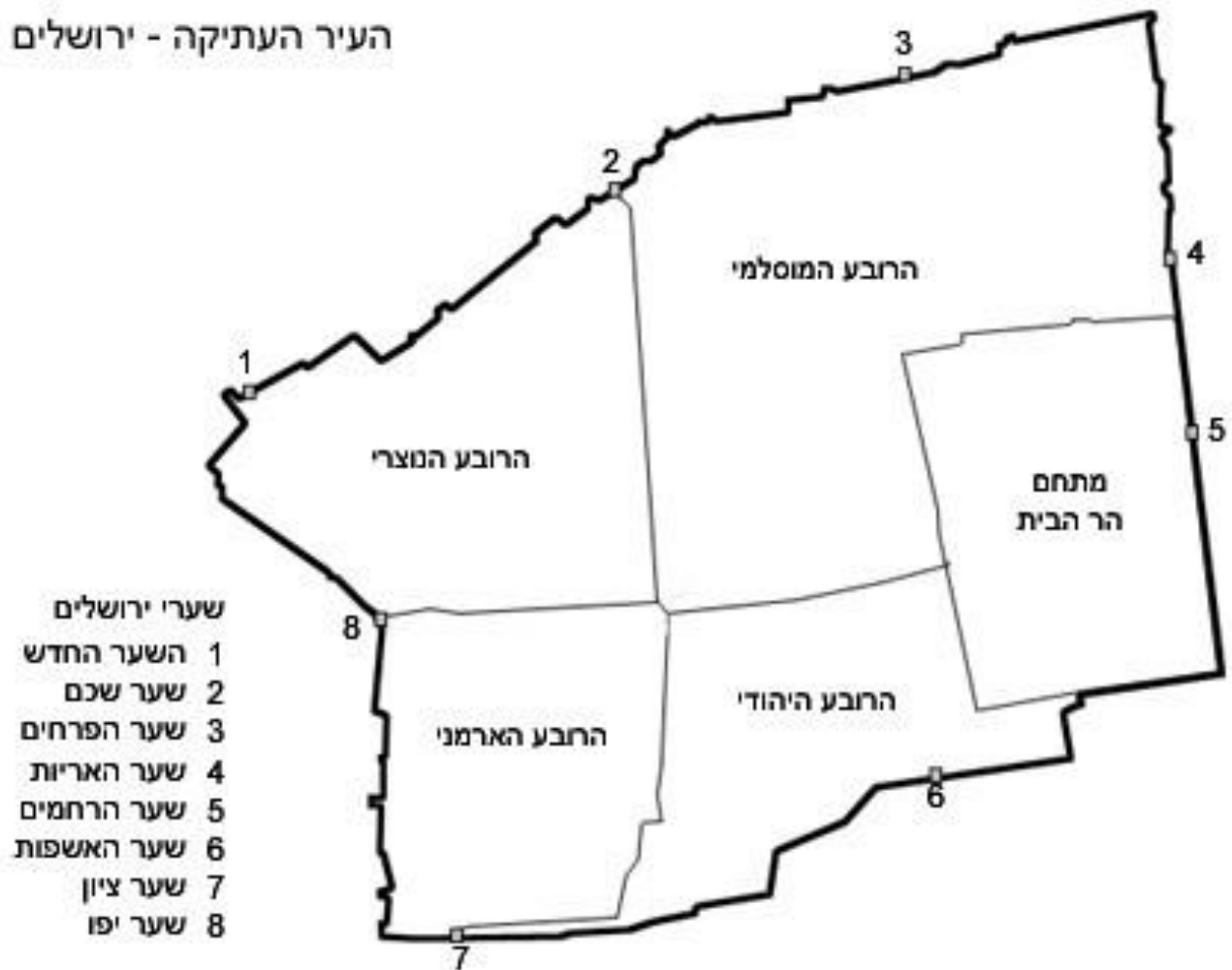
- כרטיס מידע ותמונה של אחד השערים בירושלים
- שאלות לדיון

המשימות שלכם:

- א) קראו בעיון את כרטיס המידע.
- ב) עבדו בהתאם לשאלות המנחות.
- ג) התכוננו להציג בפני הכיתה את מה שלמדתם על השער (מידע, ערך מרכזי) בדרך יצירתית.

מפת השערים

העיר העתיקה - ירושלים

שער הרחמים - שער הסליחה והתפילה

שער כפול החסום באבני גזית גדולות. זהו היחידי שבשערי הר הבית שנמצא בחומה המזרחית. מאחוריו, בשטח הר הבית, בית שער שבו עמודים וכותרות מפוארים, ובחלקו המזרחי זוג כיפות. בימי בית שני היה כאן כנראה שער שושן. בתקופה הצלבנית היו פותחים את השער פעמיים בשנה. השער נחסם סופית בידי צאלח א-דין אחרי שכבש את ירושלים בשנת 1187. לפי המסורת היהודית עתיד המשיח להיכנס לירושלים דרך שער זה.

שאלות לדיון:

- מהי סליחה עבורכם? מהי משמעות הסליחה?
- שתפו במקרה שביקשתם סליחה ממישהו. איך הרגשתם בעת בקשת הסליחה? האם המעשה נסלח? איך הרגשתם אחרי כן?
- האם היה מקרה שהיה קשה לכם לבקש סליחה או לסלוח? מדוע?
- האם חשוב לסלוח? מדוע? האם זה תלוי במצב? מה נדרש כדי לסלוח (תכונות, ערכים...)?
- מה נדרש כדי לבקש סליחה? האם זה משנה איך מבקשים סליחה? האם אופן הבקשה יכול להשפיע על הסליחה?
- לאורך השנים הזכירו יהודים את ירושלים בתפילות, בברכות ובשירים והתפללו בתקווה לשוב אליה. (למשל: "בשנה הבאה בירושלים הבנויה" – בהגדה של פסח). מה ניתן ללמוד מכך על הקשר של היהודים לירושלים?

ניתן לקשר בין שער זה לבין חודש אלול: חודש הרחמים והסליחות.

שער האריות - שער הגבורה

שני האריות (ברדלסים) המצויים משני צדי פתח השער, הם שהעניקו לשער את שמו. השער נמצא בחומה המזרחית של העיר העתיקה, והאריות מסמלים את השליט הממלוכי מהמאה ה-13 לפני הספירה. על השער מצויה כתובת המציינת את שנת בנייתו (1539) ואת שמו של סולימאן המפואר. האגדה הירושלמית תולה את שם השער בחלום שחלם סולימאן המפואר שוב ושוב שבו הופיעו אריות מאיימים. זהו השער שדרכו פרצו לוחמי חטיבה 55 במלחמת ששת הימים לעיר העתיקה ומכאן להר הבית. במקורו היה השער בעל כניסה עקיפה (שער תפנית) כמו שהיה בכל השערים ויש בשער ציון היום.

שאלות לדיון:

גבורה מתבטאת בתחומים שונים בחיים. גבורה היא למען רעיון, למען עם או מדינה. גבורה היא גם מסירות נפש עבור ערך כלשהו. גבורה יכולה להיות גם במקרה של קשיים שעימם מתמודד האדם באופן פרטי.

- מהי גבורה עבורכם? מה הופך דבר מסוים לגבורה?
- שתפו בדוגמאות של מקרי גבורה – אישיים, במשפחה, בירושלים, במדינה. מה הופך את המעשה לגבורה?
- מהי לדעתכם משמעותו של הפתגם: "איזהו גיבור? הכובש את יצרו" (מסכת אבות ד', א')
- אלו תכונות נדרשות כדי להתנהג בגבורה? ואלו ערכים?

שער האשפות - אחדות וענווה

שער הנמצא בחומתה הדרומית של העיר העתיקה, בקרבת מקום ל"כותל המערבי". בעבר נקרא השער "שער המערביים" - על שם שכונת המערביים שהייתה לידו ושער הבורסקאים. האזכור הראשון לשער האשפות מופיע בספר נחמיה (פרק ב', פסוקים י"ג-ט"ו) בהקשר לשיבת ציון:

וְאַצְאָה בְּשַׁעַר הַגֵּיאַ לַיְלָה וְאֶל פְּנֵי עַיִן הַתְּנִיץ וְאֶל שַׁעַר הָאֲשָׁפוֹת וְאָהִי שַׁבֵּר בְּחֹמַת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר הִם פְּרוּצִים וְשַׁעְרֶיהָ אֲפֹלוּ בְּאֵשׁ. וְאָעֵבֵר אֶל שַׁעַר הָעֵינָן וְאֶל בְּרֶכֶת הַמֶּלֶךְ וְאִין מְקוֹם לְבָהֱמָה לְעֵבֵר תַּחְתֵּי. וְאָהִי עֵלָה בְּנַחַל לַיְלָה וְאָהִי שַׁבֵּר בְּחֹמָה וְאָשׁוּב וְאָבֹא בְּשַׁעַר הַגֵּיאַ וְאָשׁוּב.

מקור השם שער האשפות הוא "מושפל": השם שער האשפות מופיע כבר בספר נחמיה (פרק ב', 13-16) כשמו של אחד השערים בחומת העיר בימי שיבת ציון. יש הסוברים כי דרך שער זה הוצאו האפר והאשפה מבית המקדש לנחל קדרון, ומכאן שמו. סברה אחרת המבוססת כנראה על אגדה, מספרת כי בתקופה הביזנטית השליכו הנוצרים באזור השער ועל הר הבית אשפה רבה כדי למנוע מיהודים להתפלל במקום. אין עדויות להפיכת המקום למזבלה בתקופה הביזנטית, אך ידוע שהר הבית וסביבתו היו הרוסים באותם ימים באופן מכוון.

הכותל המערבי הנמצא בסמוך לשער האשפות, הוא קטע מהחומה המערבית שהקיפה את הר הבית מימי בית המקדש השני. בספרי נוסעים ומבקרים בארץ ישראל קיימים תיאורים רבים של הכותל. מקורות אלו הם מהמאות האחרונות. שתי מסורות מספרות את סיפור חשיפת הכותל: האחת על ידי ר' משה חאגיז בן המאה ה-18 המייחס את חשיפת הכותל לסולטן סלים (1470-1520) כובש ירושלים. השנייה על ידי ר' אליעזר נחמן פואה בן המאה ה-16 המייחס זאת לסולטן סולימאן המפואר, בנו של סלים. על פי המקורות השונים - הכותל כוסה באשפה ובזכות הסולטן הוסרה האשפה.

שאלות לדיון:

- מהי אחדות בעיניכם? האם צריכה להיות אחדות?
- מהי ענווה? האם זוהי תכונה נחוצה? מדוע? שתפו בדוגמאות.
- כיצד אחדות וענווה מתקשרים לשער האשפות?
- מדוע חשוב לפנות פסולת? מה הייתה תרומת פינוי הפסולת בקטע שלפניכם?

שער ציון - הכמיהה לציון

שער ציון נמצא בחומה הדרומית של ירושלים ונקרא על שם ההר שעליו הוא ניצב. הוא מקשר בין הרובע הארמני להר ציון. השער שימש כנקודת יציאה צדדית לכיוון בתי הקברות ומבני הדת בהר ציון. השער מרשים בחיצוניותו: הוא בעל קשת מחודדת ומעליה ומשני צידיה 3 תבליטים בצורת פרח. משני צידי השער קיימים שני חרכי ירי המובלטים על ידי הקשתות שבראשם. שער ציון מוביל לרובע היהודי. במלחמת העצמאות פרצה חטיבת הראל את השער והחדירה לרובע היהודי מעט אספקה וציוד. למחרת נכבש השער שנית על ידי חיילי הלגיון הערבי והניסיונות לפרוץ פנימה שנית נכשלו.

לשער זה אנו מקשרים את הכמיהה (געגועים חזקים) לציון שבאה לידי ביטוי בפיוטים השונים לאורך ההיסטוריה.

מילון מונחים:

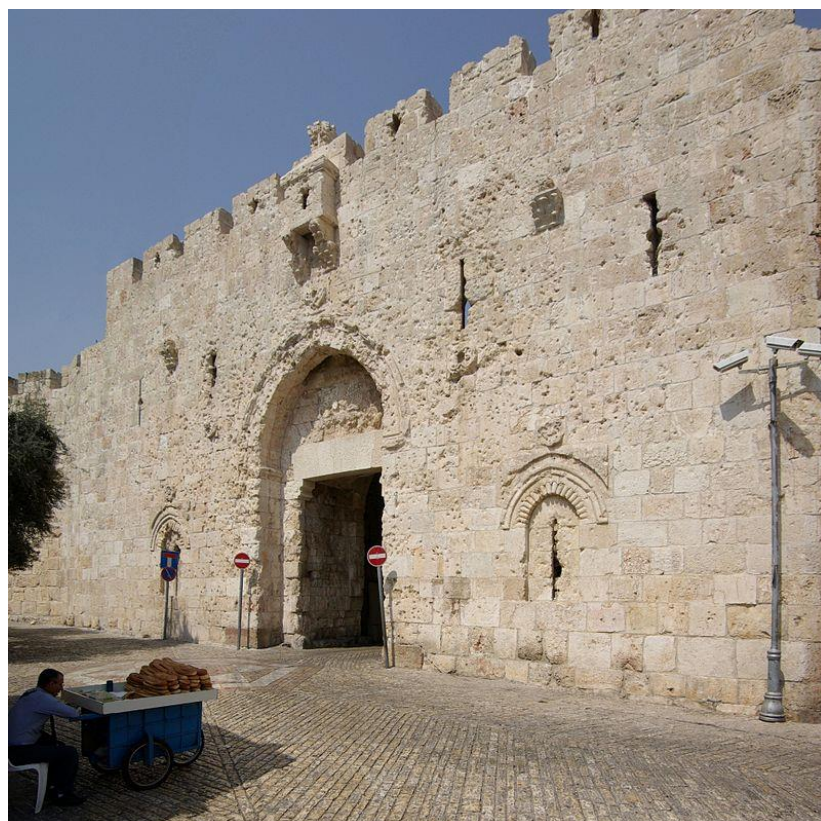
כמיהה – געגועים חזקים

פיוט - סוג של שיר קצר, שנועד לתפילה, בדרך כלל בימים מיוחדים.

ציון - כינוי לירושלים או לארץ ישראל.

שאלות לדיון:

- האם הרגשתם כמיהה למקום? מהו המקום? כיצד הבעתם את כמיהתכם? שתפו.
- במהלך הדורות הביעו יהודים את כמיהתם הרבה לירושלים באמצעות פיוטים על ירושלים. כיצד עוד ניתן להביע כמיהה למקום?
- אלו ערכים ניתן לזהות בהקשר של שער ציון?

שער שכם - שער הניצחון - ערך הניצחון

שער שכם - שער ניצחון נבנה על ידי הדריאנוס לאחר הפיכת ירושלים לעיר אלילית שנקראה איליה קפיטולינה (המאה ה-2 לספירה). שער שכם הוא השער היפה, הגדול והמפואר ביותר בחומת סולימאן בפרט ובירושלים בכלל והקישוטים הארכיטקטוניים שלו מרובים. מהשער שנמצא בחלקו הצפוני של החומה, יוצאת הדרך לשכם ומכאן שמו. שמו הערבי של השער - באב אל עמוד - ניתן לו בשל עמוד שעמד בכיכר השער שעליו היה פסל קיסר רומי וממנו נמדדו המרחקים אל ערי הארץ השונות. שער שכם מוביל לשוק העיר העתיקה - לריחות, לצבעים ולצלילי השוק.

שאלות לדיון:

- מהו ניצחון בשבילך? האם יש לנצח בכל מחיר?
- אילו ערכים באים לידי ביטוי בשער שכם?

שער יפו - אהבת הארץ, ציונות, העלייה לארץ ישראל

שער יפו הוא השער היחיד הנמצא בצידה המערבי של חומת העיר העתיקה. השער זכה לשמו משום שממנו יצאה הדרך הראשית לעיר יפו ולנמלה. עד היום מחבר השער בין העיר העתיקה לרחוב יפו שבעיר החדשה, וממנו ליציאה מהעיר בכיוון שפלת החוף. מעל לשער נמצאת כתובת גדולה המציינת את בונה החומה והשער ואת שנת הבנייה. החל ממחצית המאה ה-19 השתכנו סביב השער קונסוליות, בנקים ובתי מלון. השער נסגר במלחמת השחרור ונפתח ביוני 1967, לאחר מלחמת ששת הימים.

הדרך היוצאת משער יפו מוליכה ליפו - הנמל המרכזי של ישראל עד למאה ה-20. זהו השער המרכזי שהוליד לארץ ישראל וששימש כמקום מפגשם של עולים. דרך נמל זה הגיעו עולי רגל, עולים לארץ וכן אישים שונים. בהקשר של ירושלים: לאורך הדורות עלו קבוצות שונות אל העיר ממגזרים שונים.

שאלות לדיון:

- שתפו בסיפורי עלייה לארץ (סיפורים של המשפחה או סיפורים ששמעתם). אילו רגשות ותחושות מתקשרים לעלייה לארץ? אילו קשיים מתעוררים?
- כיצד ניתן לקבל עולים כדי שירגישו טוב? – העלו רעיונות.
- אלו ערכים קשורים, לדעתכם, לשער שכס ולעלייה לארץ?

שער הפרחים (שער הורדוס) - אחידות ושונות

שער הפרחים הנמצא בחומה הצפונית של העיר העתיקה, ברובע המוסלמי, נבנה על ידי סולימאן המפואר בשנת 1539 ונפרץ בשנת 1875. קיימת סברה שמקור שם השער הוא בעיטורי הפרחים שעליו. בערבית נקרא באב אל סאהרה (השער הפתוח) או באב א-זהרה. סמוך לשער מבחוץ נמצאת שכונת באב א-זהרה, כשמו הערבי של השער. בראשית המאה ה-19 נחסם השער באבנים, ובאותה מאה נפתח השער שוב לבקשת יושבי שכונת באב אל-חוטה הסמוכה שנמצאת בתוך ירושלים. נראה כי השלטון העות'מאני הסכים לפתיחת השער כדי לאפשר גם את החלפת גדודי הצבא העות'מאני ששמרו על העיר. את חצר המטרה (חצר המשמר, משורש נט"ר) שבה נכלא ירמיהו הנביא מציינת מסורת היהודים ברחבת תחנת האוטובוסים הישנה של מזרח העיר החצובה בסלע מצפון מערב לשער. בראש הגבעה המתנשאת מעליה משתרע בית קברות מוסלמי המכונה אַ-קְאָהֶרָה (המאחרים בנשף, ומכאן גם שם חגיגת הסהרָאנה המקובלת על יוצאי כורדיסטאן). בקוראן מכונה כך מקום ההתכנסות של כל הבריות, ובהם גם הקמים לתחייה באחרית הימים. אין פלא שדווקא כאן מהלך קצר מנחל קדרון הסמוך, הוא עמק יהושפט, קבעה מסורת המוסלמים את יום הדין – כמיקום התרחשותו של יום זה על פי מסורות היהודים והנוצרים. "רחוב שער הפרחים" (נקרא גם "מעלות שער הפרחים") הוא רחוב המתחיל משער הפרחים ומסתיים ברחוב שער האריות. הרחוב חוצה את הרחובות: פונדק הוודים, אל מועזמיה, אל בוסטאמי, רימאן, שייח חסאן ושדאר. ליד שער הפרחים, בצמוד לחומת העיר העתיקה, נמצא "מתחם שער הפרחים" - מתחם של מספר בתים יהודיים. בסמוך נמצאת שכונת באב אל חוטה משכונות העוני של העיר העתיקה, שבה גרים מיעוטים שונים, כמו הצוענים. היא קרויה על שם אחד השערים הצפוניים של הר הבית הסמוך לשכונה. בצדו הפנימי של השער נמצא שוק קטן לירקות ופירות וכן זאוויית אל-הונוד (אכסניית הוודים), מרכז של קהילה מוסלמית-הודית קטנה בירושלים. בקרבת מקום נמצא ביתו של המלך הורדוס אנטיפס. בשנות ה-90 של המאה ה-20 ערכה רשות העתיקות סדרה של חפירות ארכאולוגיות ממזרח לשער הפרחים, שבהם נתגלו תשע שכבות ארכאולוגיות, החל מתקופת הברזל ועד סוף התקופה העות'מאנית.

ממצאים אלו מדגישים את חולשתה האסטרטגית של החומה הצפונית של ירושלים שממנה תמיד פרץ האויב אל העיר.

שאלות לדיון:

כפי שמתאר קטע המידע, באזור זה של שער הפרחים ישנו מצד אחד מגוון רב של אוכלוסיות ומצד שני – קיימת הסכמה על המקום שבו תהיה אחרית הימים – הגאולה.

- כיצד, לדעתכם, ניתן להגיע להסכמות במקרים שבהם יש מגוון דעות?
- תנו דוגמאות מחיי היומיום, האישיים שלכם או מהחיים הציבוריים, שבהם היה תהליך של הגעה להסכמות. כיצד התאפשרו ההסכמות? על מה היה צריך להתגבר?

השער החדש - התחדשות, חריצות

השער החדש הנמצא בפינה הצפונית מערבית של העיר, נפרץ בשנת 1889 על מנת לאפשר גישה נוחה יותר בין המוסדות הקתוליים בתוך החומות לבין בית החולים סן לואי וכנסיית נוטרדאם שמחוץ לחומות. בשונה מהשערים האחרים, הכניסה לשער היא ישירה ולא כניסת תפנית. צורת השער החדש פשוטה ובכך היא שונה מזו של השערים האחרים. בין השנים 1948-1967 היה השער סגור וסמוך לו עבר הגבול עם ירדן. לאחר מלחמת ששת הימים נפתח השער וכיום הוא מצוי בציר מרכזי בירושלים – על כביש מספר 1. החדשנות בירושלים באה לידי ביטוי בתקופה זו גם ביציאה מחוץ לחומות; משה מונטיפיורי הקים טחנת קמח כדי שתהיה פתוחה לתושבים מחוץ לעיר העתיקה. כמו כן הוקמו השכונות החדשות: משכנות שאננים, נחלת שבעה, מחנה ישראל, שכונת הבוכרים, ההתיישבות התימנית וכן גם מוסדות לאומיים ונוספים.

שאלות לדיון:

- שתפו במקרים של חדשנות באזור מגוריכם או באזור מגורי משפחה וחברים. האם היו מקרים שבהם הרסו מקום ישן כדי לחדש? אילו תחושות ורגשות זה מעורר?
- שימור מול חדשנות – מה חשוב? מדוע? באילו מצבים יש לתת עדיפות לשימור ובאילו – לחדשנות ומדוע?

במליאה

1. כל קבוצה תציג את מה שלמדה על השער ועל ערך מרכזי.
2. איסוף הערכים שבאו לידי ביטוי בשערים. ניתן לאפשר לכלל התלמידים להוסיף היבטים ערכיים בנוסף לנאמר על ידי הקבוצות.
3. דיון מסכם:
 - מה משותף בין השערים? ומה שונה?
 - בעקבות הלמידה על השערים מה ניתן ללמוד על ירושלים כעיר? (מגוון, עתיק מול חדש, מרכזיותה של העיר במהלך דורות רבים...)
 - מהלכה למעשה: כל תלמיד יבחר ערך שקשור לשערים בירושלים ושהיה רוצה לאמץ ויציע כיצד יעשה זאת.

הצעה לתוצר מסכם לנושא השערים

יצירת דגמים של השערים והצגתם בתערוכה.

שווקים בירושלים

ניתן לתלות בכיתה תמונות של שווקים ולהשמיע מוזיקה מתאימה כרקע לפעילות, או לבקש מהתלמידים לחפש תמונות של שווקים, לאפיין אותם ולדון ברגשות ובתחושות שלהם.

א) במליאה

היזכרו בביקור שלכם בשוק או בסיפורים על שוק. דמיינו שאתם נמצאים כעת בשוק.

1. אילו תחושות, רגשות ומחשבות מתעוררים בכם?
2. תארו את החוויה של הימצאות בשוק – מה רואים? מה שומעים? מה מריחים?
3. שתפו בתחושות, ברגשות ובמחשבות שעלו בכם.

ב) בזוגות או בקבוצות - שווקים בעיר העתיקה בירושלים

ניתן לחלק את המידע על כל השווקים לכל התלמידים או לחלק לכל קבוצה מידע רק על אחד השווקים.

הנחיות לתלמידים:

קראו את קטעי המידע שלפניכם ודונו בשאלות הבאות:

1. כיצד בא לידי ביטוי הגיוון בעיר ירושלים - בשווקים הללו?
2. אלו ערכים ניתן לזהות במידע על השווקים? כיצד הם באים לידי ביטוי בתיאור השוק?

(למורה: ערכים לדוגמה: שונות, אחריות, ביטחון ובטיחות)

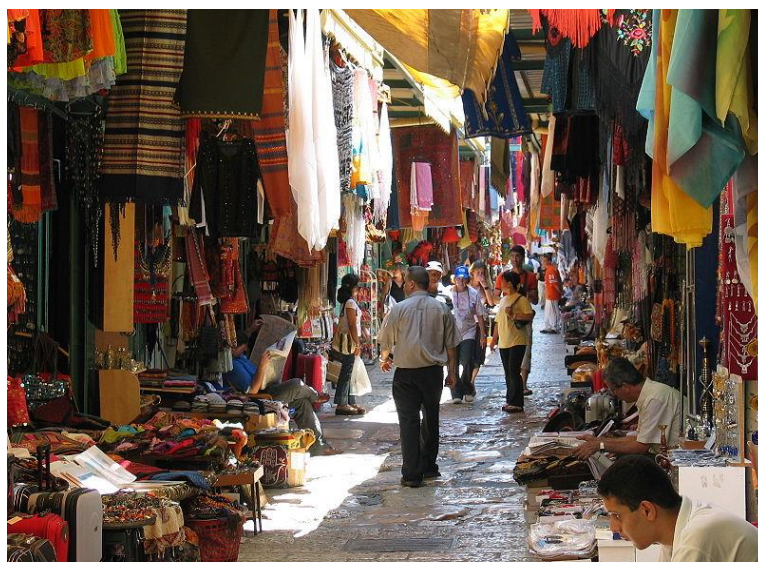
ג) במליאה – שיתוף וסיכום

1. שתפו בערכים שזיהיתם ובאופן שבאו לידי ביטוי.
2. אלו שווקים נוספים אתם מכירים בעיר ירושלים בעיר העתיקה ובעיר החדשה?
(שוק מחנה יהודה, שוק המושבה הגרמנית)
ניתן לשתף בחוויות של ביקור בשווקים אלו. ניתן לבקש מהתלמידים לחפש מידע על שווקים אלו ולהציגו בדרכים יצירתיות.

קטעי המידע

שוק העיר העתיקה בירושלים

השוק בעיר העתיקה בנוי מסמטאות ארוכות החוצות את העיר העתיקה ועוברות בגבול בין הרובע הנוצרי, לרובע המוסלמי ולרובע הארמני. בשוק נמכרים מוצרים מגוונים מאוד ממזון ועד בגדים, רהיטים ומוצרי אלקטרוניקה. השוק גובל בשער יפו ובשער שכם. בתקופה הצלבנית התחולל מהפך במראה השוק כאשר המלכה הצלבנית מליסנדה, מלכת ירושלים, חילקה את חציו המערבי של הקארדו הרחב לשלושה שווקים צרים מקבילים והוסיפה קירוי מסוגן לכל שוק. היא הקדישה אחוזים מרווחי החנויות למנזר סנטה אנה שבו שהתה אחותה הצעירה אגנס. מערך שווקים זה הוא המערך הקיים עד ימינו ברחובות הנקראים "שוק הבשמים", "שוק הקצבים" ו"שוק הצורפים". בחלק מהשווקים עוד ניתן להבחין באותיות SA החקוקות על הקמרונות, ואשר מציינות את המנזר לעיל. במהלך המאות 13 - 19 השווקים באזור זה שירתו קהל מגוון. הקרבה לכנסיית הקבר משכה את קהל עולי הרגל הנוצרים וחלק ניכר מהסחורות כונו לעולי רגל אלו. חלק מהסוחרים היו מוסלמים וחלק נוצרים וגם צובעי-צמר יהודים קבעו את סדנאותיהם בשווקים. השוק המחבר בין שלושת המקבילים נקרא "שוק הצבעים" מרכז העיר העתיקה, המקום בו נפגשו החל מהתקופה הביזנטית הקרדו והדקומנוס, נקרא ה"טטרהפילון". כיום זהו המפגש בין שלושת השווקים המקבילים. זהו גם המפגש בין ארבעת רבעי העיר: הנוצרי, המוסלמי, היהודי והארמני. הסולטאן הממלוכי ברקוק הקים בנקודה זו (מעט ממזרח לה) את ח'אן א-סולטאן שיועד לסוחרים, ובכך איפשר מסחר נוח עבור סוחרים שהגיעו מחוץ לירושלים. לאחר איחוד ירושלים העתיקה והחדשה ב-1967 במלחמת ששת הימים החל פיתוחו של השוק בעיר העתיקה על ידי גופים ישראליים. בין השאר הותקנו "רמפות" קטנות במורד המדרגות כדי לאפשר מעבר של כלי רכב קטנים המביאים את הסחורות אל החנויות. בנוסף, הותקנו פסי מתכת בין אבני הריצוף המסמנים מהו המרחק המקסימלי שאליו מותר לסוחר להוציא את מרכולתו כדי למנוע מצב של "גלישת" דוכני סחורה אל הרחוב הצר.

המוריסטן

שוק מטופח השוכן בלבו של הרובע הנוצרי בין רחוב דויד, רחוב המוריסטן, רחוב הנוצרים לכנסיית הקבר. שם השוק הוא שיבוש של המילה הפרסית "בימרסטאן" שפירושה בית חולים. כפי הנראה המקור לשם הוא בית חולים שהיה במקום בימי הביניים. במרכז המוריסטן מוצבת מזרקה גדולה ומושקעת שנבנתה מכספי הנזיר היווני-אורתודוקסי אבטימיוס. על זאת מעידה כתובת שיש החקוקה על המזרקה. ב "מוריסטן" נמכרים בעיקר חפצי אמנות, בדים, בגדים, תיקים ומעט רהיטים קטנים. בקצהו הדרומי של השוק, בקומה השלישית, שוכן בית הקפה של פאפא אנדריאס, שממנו ניתן לערוך תצפית יפה על השוק כולו. בצמוד ל"מוריסטן" שוכנות ישיבת "לנתיבות ישראל" והכנסייה הלותרנית.

שוק מוכרי הכותנה (רחוב החנויות)

השוק נקרא גם שוק הכתנים וגם "רחוב החנויות". השם ניתן לו על-ידי עיריית ירושלים כזכר לחנויות שהקיפו את בית המקדש ושמזכרות במקורות. השוק נבנה בתקופה הממלוכית בקצהו המזרחי של הרובע המוסלמי, בצמוד להר הבית. השוק מעוצב באופן הכולל קמרונות מסוגננים, פתחי אוורור ותאורה וגרם מדרגות רחב המוביל את ההולכים אל שער מוכרי הכותנה שהוא אחד משערי הר הבית הנמצא מול כיפת הסלע. מקור השם הוא, כפי הנראה, בסחורה העיקרית שנמכרה בו בתקופה הממלוכית. היום נמכרים בו אביזרי סדקית, כלי בית וחומרי ניקוי. בשוק ממוקמים גם שני בתי-מרחץ (חמאם אל-עין וחמאם א-שיפא) וח'אן שבנה מושל ירושלים הממלוכי תנכ"ז, בשטחו ממוקם כיום המכון ללימודי ירושלים של אוניברסיטת אל-קודס.

הקארדו

שוק זה הוא בעל אופי תיירותי שמוקדש למכירת חפצי אמנות, יודאיקה ומוצרי בריאות וקוסמטיקה מים המלח. ולכן זהו השוק הנקי והמטופח ביותר מכל שווקי העיר העתיקה. זהו השוק היחיד הכלול בתחום הרובע היהודי והעובר ברחובות המקבילים, חב"ד והיהודים. רוב בעליהן של החנויות בקארדו הם יהודים, בניגוד לרוב החנויות בשווקים האחרים הנמצאות בבעלות של ערבים-נוצרים או ערבים-מוסלמים. בניגוד לשאר השווקים, מתחם השוק בקארדו ננעל מאחורי שערי-סורג עם תום שעות פעילותו.

רבעים בירושלים העתיקה

בעיר העתיקה בירושלים מצויים ארבעה רבעים: הרובע היהודי, הרובע המוסלמי, הרובע הנוצרי והרובע הארמני.
לכל רובע אפיונים משלו: האוכלוסייה, המנהגים, המבנים ועוד.

א) במליאה – פעילות פותחת

נציין את הרבעים בעיר העתיקה.

1. חיבור אישי: האם אתם מכירים את הרבעים? ביקרתם שם? מכירים מישהו שגר שם?
2. נבקש מהתלמידים לשאול שאלות בנוגע לרבעים בכלל ובהתייחס לרבעים מסוימים בפרט: מה מעניין אתכם לדעת על הרבעים? הציעו שאלות. (אם מתעורר קושי, ניתן להציע לתלמידים היבטים להתייחסות כגון: האוכלוסיה ברובע, המנהגים, ההיסטוריה, מבנים מעניינים, דמויות שקשורות, ערכים שבאים לידי ביטוי)
נכין מאגר שאלות על הרבעים.

ב) בקבוצות – למידה וחקירה של הרבעים

להלן הצעות ללמידה על בסיס מאגר השאלות:

- תלמידים יבחרו שאלה או שתיים שמעניינות אותם ממאגר השאלות, ובקבוצות יחפשו מידע ויציגו אותו במצגת, בסרטון או באופן יצירתי.
- כל קבוצת תלמידים תתמקד ברובע אחד, תחפש עליו מידע ותציג אותו במצגת, סרטון או בדרך אחרת. ניתן לכוון את התלמידים להיבטים שונים: האוכלוסייה ברובע, ההיסטוריה, מבנים מעניינים, דמויות שקשורות.

ג) במליאה – הצגת תוצרים ודיון מסכם

1. התלמידים יציגו את המידע שלמדו על הרבעים.
2. דיון: אילו ערכים ניתן לזהות במידע על הרבעים ובאיזה אופן הם באים לידי ביטוי? ואילו ערכים נדרשים לצורך קיום משותף? (כגון: שונות, סובלנות, כבוד, נתינה, שמירת המורשת). כיצד ערכים אלו מתקשרים לעיר ירושלים כעיר בירה?

סיפורה של דמות

משה מונטיפיורי

מטרות:

- התלמידים ילמדו על תרומתו של משה מונטיפיורי לבניין ירושלים - תרומתו לקהילה היהודית ולהכנסת המודרניזציה לעיר.
- התלמידים יזהו ערכים הקשורים למשה מונטיפיורי ולפועלו ויבחרו ערכים ליישום.

מבנה השיעור:

- פתיחה במליאה: מה הייתם עושים אילו היה לכם מיליון דולר?
שלב א' - פעילות בקבוצות: דמיות מספרות
- שלב ב' – פעילות אישית: מכתב הוקרה למשה מונטיפיורי
סיכום במליאה: שיר ומשימה

ההכנות הנדרשות:

- התמונה של משה מונטיפיורי להצגה בכיתה
- אמצעי השמעה לשיר
- לצלם את מילות השיר כמספר התלמידים

פתיחה במליאה: מה הייתם עושים אילו היה לכם מיליון דולר?

- נשאל את התלמידים: תארו לכם שזכיתם בסכום כסף גדול (מיליון דולר). מה הייתם עושים בכסף?
נאמר שכעת נכיר דמות שהיה לה כסף רב ונראה מה היא עשתה בכסף הרב שהיה לה.
- נציג את תמונתו של משה מונטיפיורי (נספח 1) ונשאל את התלמידים: מי האיש? האם התמונה מוכרת להם? (הכוונה לשטר הכסף שעליו מופיע) מה הם יודעים על משה מונטיפיורי? מתי חי? מה היה פועלו?

נספר תקציר עליו: משה מונטיפיורי נולד לפני 232 שנים (בשנת 1784) ופעל לפני כ-100 שנה. הוא חי באנגליה והיה איש עשיר מאוד. הוא התחתן עם יהודית שהייתה בת עשירים. כבר בגיל 40 היה לו כסף רב לכל ימי חייו והוא לא היה זקוק לעבוד כלל לפרנסתו.

• נשאל: מה לדעתכם הוא עשה בזמן שלו? בכסף שלו?

נספר שמשה ויהודית מונטיפיורי בחרו להקדיש את חייהם למען עם ישראל וארץ ישראל. בשיעור נכיר דמיות שונות שבזכותן נבין את תרומתם הרבה של הזוג מונטיפיורי.

שלב א' – דמויות מספרות

1. בקבוצות

הנחיות לתלמידים

לפניכם סיפור מדמות שהייתה קשורה למשה מונטיפיורי.

(א) קראו את הסיפור.

(ב) המחיזו את הסיפור והתכונו להציגו בפני הכיתה.

שמעון פרנקל - רופא מגרמניה

תרופות בחינם, מי צריך תרופות? תרופה לכל חולה. תרופות בחינם מהנדבן סר משה מונטיפיורי....

(פונה לקהל) המגפה בירושלים משתוללת, ואלמלא מונטיפיורי ודאי היו כאן אסונות כבדים. מספרים שכשהגיע בפעם הראשונה לירושלים, מצא כאן 90 משפחות יהודיות ועוד 200 אלמנות זקנות. העוני בלט- מכל פינה, והשר מונטיפיורי פתח את הלב ואת הארנק. הוא ממש החיה את האנשים. וכשראה שיש מחלות ומגפות, השר מונטיפיורי הביא אותי, ד"ר שמעון פרנקל, להקים פה בית חולים.

מספרים שסר מונטיפיורי התאהב בארץ ישראל.

טוב. כדאי שאגש למלא את תפקידי בחלוקת תרופות לחולים. המגפה משתוללת והחולים רבים.

תרופות בחינם, מי צריך תרופות? תרופה לכל חולה תרופות בחינם מהנדבן סר מונטיפיורי....

הרב יצחק פיתוחי חותם רוזנטל - משגיח ואחראי על בניית השכונה "משכנות שאננים"

קדימה לעבודה. מה קרה לבנאים היום? הם לא רגילים לאחר. אה, אתם לא יודעים מי אני? אני כמובן המשגיח והאחראי, הרב יצחק רוזנטל. כאן תיבנה שכונה יוקרתית. שורות בתים מרווחים וליד כל בית גינה לגידול ירקות ולשתילת עצים. שני בתי כנסת - אחד לספרדים ואחד לאשכנזים, בית מרחץ ובור מים עם משאבה ומקווה טהרה. ואם זה לא מספיק אז גם טחנת קמח גדולה שתיתן פרנסה ברווח למשפחות בנות המזל שיגורו כאן. בירושלים שבתוך החומות צפוף. אין מקום לזבוב אף על פי שהזבובים כאן ממלאים את השכונות. והמחלות, הדלות והעוני מרובים פה, אז למה לא יוצאים מהחומות אתם שואלים? זה מסוכן ומפחיד. בלילה מסתובבות כנפיות שודדים. ואז הגיע לביקור סר משה מונטיפיורי, וכשראה את החיים הקשים בתוך החומות, הוא ידע כבר מה לעשות. **משכנות שאננים**, זהו שמה של השכונה הראשונה שתיבנה בזכותו מחוץ לחומות. ואני האחראי. האמת שחשבתי שהמשפחות שבתוך החומות יריבו מי יגור בשכונה היוקרתית הזו, אז הצעתי לסר מונטיפיורי לעשות חילופין: מידי זמן יתחלפו התושבים כדי שכולם יזכו לגור כמו עשירים. אבל אתם לא תאמינו למה שאספר לכם: אף אחד לא רצה לצאת מהחומות ולגור בשכונה החדשה! אנשים פחדו... לא רצו לעזוב את הקהילה... גם לזה מצא השר מונטיפיורי פיתרון: הוא העניק תמיכה כלכלית למשפחות שהסכימו לגור בשכונה החדשה. כי אהבת הארץ זרמה לו בדם. בנוסף, שכונה זו הייתה מוקפת חומה ובלילה השער ננעל. הוא רצה שהארץ תתרחב ותתפתח, שיהודים לא יפחדו ויגורו בכל מקום. בזכותו התחילה תקופה חדשה בתולדות עמנו – 'היציאה מהחומות'.

2. במליאה

- (א) התלמידים יציגו את ההמחזות שהכינו.
- (ב) דיון: אילו ערכים ניתן לזהות בדמותו ובפועלו של משה מונטיפיורי לפי הקטעים בהם צפינו? וכיצד הם באים לידי ביטוי? (למשל: נתינה, אהבת הארץ, מסירות, אומץ לב, אחריות, נדיבות...)

שלב ב': מכתב הוקרה למשה מונטיפיורי

3. פעילות אישית או בזוגות

כתבו מכתב הוקרה או הכינו מדליה למשה מונטיפיורי על פועלו למען ירושלים ותושביה. ניתן להקריא את התוצרים ולתלות אותם בסביבה הלימודית בכיתה.

4. סיכום - במליאה

שיר ופעילות

נשמיע את השיר: [שיר על משה מונטיפיורי/ יהורם גאון](#) (דרך הקישור) ונחלק את המילים (נספח 2).

משימה: האזינו לשיר וכתבו כמה שיותר פעולות שפעל מונטיפיורי למען היהודים בעולם ולמען ירושלים העולות מן השיר. ניתן לשתף במליאה.

מהלכה למעשה

האם גם אנחנו יכולים לתרום לירושלים? (על אף שאנחנו לא עשירים כמו משה מונטיפיורי). התלמידים יציעו הצעות לתרומה ולפעילות למען ירושלים (למשל להתפלל לשלומה, ללמוד עליה, לטייל בה, לשמור עליה נקייה).

נספחים

נספח 1 – תמונה - סר משה מונטיפיורי

נספח 2 – מילים לשיר:

השר משה מונטיפיורי

יהורם גאון

מילים: חיים חפר

לחן: דובי זלצר

<http://shironet.mako.co.il/artist?type=lyrics&lang=1&prfid=465&wrkid=1273>

דויד המלך

ירושלים בירת ישראל

רציונאל

דויד המלך בחר בירושלים שהייתה עיר יבוסית בירת ממלכתו והפך אותה למקום רוחני מרכזי. לעיר זו העלה את ארון ברית ה' בשמחה בריקודים והקרבת עולות. בספר תהילים (קל"ב י"ג) מוזכרת הסיבה לבחירה זו: "כִּי בָחַר ה' בְּצִיּוֹן אָמֹה, לְמוֹשָׁב לוֹ". הקב"ה בחר בירושלים ורצה אותה. ירושלים נבחרה בידי ה' להיות העיר המקודשת ביותר לעמנו. בה בנה שלמה את המקדש ובה הייתה השראת השכינה.

מעבר לכך ישנן סיבות פוליטיות כלכליות וביטחוניות שהשתלבו בד בבד עם הבחירה על-פי ספר תהילים. להלן סיבות נוספות:

- הערים החשובות היו חברון ביהודה, בית-אל, שילה ושכם באפרים. אילו בחר באחת הערים האלה לעיר בירה, היה חשש ששבטים יתרעמו על כך שלא בחר בעיר שבתוך שבטם. ירושלים שהייתה עד לא מזמן עיר יבוסית, התאימה בגלל הנייטרליות שלה.
- ללא מקור מים קבוע לא היה ניתן להקים עיר בתקופת התנ"ך שלא כבימינו שמוליכים את המים בצנרת לכל מקום. לירושלים שני מעיינות סמוכים: מעין הגיחון ומעין עין רוגל.
- ירושלים 'מבוצרת' באופן טבעי. חוץ מהצפון שהוא פגיע, היא מוקפת מכל עבריה בעמקים: הקידרון במזרח, גיא בן הינום בדרום, ומצד מערב, הטירופאון.
- ירושלים נמצאת במקום מרכזי בין שני הגושים השבטיים הגדולים, יהודה וישראל. ירושלים קרובה לדרך האורך (דרך האבות, על רכס הרי השומרון) שהוליכה צפונה, ודרך הרחב שהוליכה לעבר הירדן המזרחי.
- הקרבה של ירושלים לשבטו של דויד המלך - הוא נשען על כך שבעת צרה הם יבואו לעזרתו.

ירושלים הופכת לסמל הברית בין בית דויד לה' (שמואל ב, ז).
בשיעור זה ילמדו התלמידים על הברית הנצחית בין ירושלים לדויד מלך ישראל.

מטרות:

- התלמידים ילמדו על הקשר בין דויד המלך לירושלים.
- התלמידים ילמדו מדוע הכריז עליה דויד כעל עיר בירה ומדוע הפכה לכזו לאורך השנים - כל הדורות וכל התקופות.
- התלמידים יבינו מדוע נבחרה ירושלים להיות בירתה של מדינת ישראל.

מבנה השיעור

1. פתיחה
2. גוף השיעור: חוזרים בזמן שלושת אלפים שנה (996 לפנה"ס)
3. סיכום: מכתבי הוקרה

מהלך השיעור

פתיחה במליאה: למה נבחרה ירושלים לעיר הבירה שלנו?

דיון

- מה היא עיר בירה? מה מייצגת עיר בירה? מה צריכים להיות מאפיינים של עיר כדי שתהיה עיר בירה?
- מדוע, לדעתכם, דווקא ירושלים נבחרה לעיר הבירה של ישראל? (היזכרו גם במה שידוע לכם ולמדתם בתנ"ך, בהיסטוריה, בגיאוגרפיה)

נספר לתלמידים: ב-13 בדצמבר 1948 הודיע ראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל, דויד בן גוריון, על הפיכתה של ירושלים לעיר בירתה של מדינת ישראל וכך הוא אמר:
"למדינת ישראל הייתה ותהייה רק בירה אחת – ירושלים הנצחית. כך היה הדבר מלפני שלושת אלפים שנה, וכך זה יהיה, כפי שאנו מאמינים – עד סוף כל הדורות." (מתוך נאומו של דויד בן גוריון)

גוף השיעור – חוזרים בזמן שלושת אלפים שנה

- נקריא מכתב (דמיוני) שכתב ילד מאותה תקופה או נחלק לילדים לקריאה אישית.

קוראים לי אבנר ואני גר בשילה.
אבא שלי הוא לוחם אמיץ בצבא של דויד המלך. אני גאה באבא שלי, אבל כבר מתגעגע אליו.
אתמול הוא הגיע לחופשה קצרה וסיפר לנו בהתרגשות: "המלך דויד רוצה להקים ממלכה בעיר יבוס. סוף סוף לא יהיו פילוגים בין ממלכת יהודה לממלכת אפרים וכולנו נהיה עם אחד מאוחד. בסוד הוא גילה לי שהמלך הציע פרס למי שיכבוש את העיר מידי היבוסים, ויואב שהיה בן אחותו של המלך דויד הצליח במשימה. הוא ניתק את היבוסים ממקורות המים של העיר והביא לניצחון.
"למה דווקא להקים ממלכה בעיר היבוסים" שאלתי בפליאה?
אבא הסביר שדויד המלך לא רצה להקים ממלכה בנחלת יהודה וגם לא בנחלת אפרים. הוא חיפש מקום שלא שייך לאף אחד. כך לא יהיו מחלוקות בעם.
"המומחים של דויד בדקו ומצאו שהעיר שתוקם נמצאת באמצע בין נחלת אפרים לנחלת יהודה

ומצויים בקרבתה מעין הגיחון ומעין עין רוגל כך שלא יהיו בעיות של מים והחומות יגנו על העיר מפני אויבים". הוסיף.

"ואיך יקראו לעיר?" שאלתי "שלם", אמר אבא "או אולי ירושלים. או ירושלים. אולי ציון? או אולי כל השמות יחד. עדיין לא החליטו..."

אבא עצר את דיבורו ושתק שתיקה ארוכה. לפתע אמר: "הסיבה האמיתית להקמת ממלכה בעיר הזו היא כי בה בחר ה' מכל המקומות בארץ. דויד המלך לימד אותנו שה' בחר בציון. שם מבקש דויד לבנות את בית המקדש" אבא אמר את הדברים בהתרגשות גדולה עד שגם אני התרגשתי מאוד. סוף סוף יש לנו עיר בירה אוחדת. עכשיו אני מבין שאם ה' בחר בירושלים, אז היא תהיה לעד עיר הבירה והחשובה של עם ישראל.

שאלות לדין לאחר קריאת המכתב:

1. מדוע התקש דויד בן גוריון שירושלים תהיה בירתה של המדינה?
2. מה ידוע לכם על ירושלים שלפני שלושת אלפים שנה? מי מלך בה?
3. מדוע לדעתכם מכנה דויד בן גוריון את ירושלים "ירושלים הנצחית"?

- נספר שאחרי אלפיים שנה שעם ישראל היה מפוזר בכל העולם – בגלות, חזרו היהודים לארץ ישראל. ירושלים נבחרה לעיר בירה ברגע שמדינת ישראל הוקמה. דויד בן גוריון, ראש הממשלה הראשון של מדינת ישראל, העביר את מוסדות השלטון אליה. אחרי מלחמת ששת הימים העיר הורחבה.
- ניתן לשלב את חוק יסוד: ירושלים - לכיתות הגבוהות: מופיע להלן ובקישור:
<http://main.knesset.gov.il/About/Occasion/Pages/JerusalemCapitalLaw.aspx>

חוק-יסוד: ירושלים בירת ישראל[1]

- 1 ירושלים ירושלים
בירת ישראל
- 2 מקום מושבם של , ירושלים היא מקום מושבם של נשיא המדינה, הכנסת, הממשלה ובית המשפט העליון.
הנשיא
הכנסת, הממשלה ובית
המשפט העליון
- 3 שמירת המקומות הקדושים יהיו שמורים מפני חילול וכל פגיעה אחרת ומפני כל דבר העלול לפגוע בחופש המקומות הקדושים של בני הדתות אל המקומות המקודשים להם או ברגשותיהם כלפי אותם המקומות.
- 4 (א) פיתוח ירושלים
הממשלה תשקוד על פיתוחה ושגשוגה של ירושלים ועל רווחת תושביה על ידי הקצאת משאבים מיוחדים, לרבות מענק שנתי מיוחד לעיריית ירושלים (מענק הבירה) באישור ועדת הכספים של הכנסת.
- (ב) לירושלים יינתנו עדיפויות מיוחדות בפעילויות של רשויות המדינה לפיתוחה של ירושלים בנושאי משק וכלכלה ובנושאים אחרים.
- (ג) הממשלה תכונן גוף או גופים מיוחדים לביצוע סעיף ז ה.
- 5 שטח תחום ירושלים כולל, לענין חוק-יסוד זה, בין השאר, את כל השטח המתואר בתוספת לאכרזה על ירושלים[2]
(תיקון מס' 1) הרחבת תחום עיריית ירושלים מיום כ' בסיון התשכ"ז (28 ביוני 1967), שניתנה לפי פקודת העיריות.
- 6 איסור על העברת לא תועבר לגורם זר, מדיני או שלטוני, או לגורם זר אחר בדומה לכך, בין דרך קבע ובין לתקופה סמכויות[2]
(תיקון מס' 1) קצובה, כל סמכות המתייחסת לתחום ירושלים והנתונה על פי דין למדינת ישראל או לעיריית ירושלים.
- 7 נוקשות או לשנות את הוראות סעיפים 5 ו 6- אלא בחוק-יסוד שנתקבל ברוב של חברי הכנסת.

(תיקון מס' 1)

חוק-יסוד: ירושלים בירת ישראל (תיקון) [4]

- מטרה
- 1 חוק-יסוד זה בא לקבוע בחוק-יסוד : ירושלים בירת ישראל, הגבלה על שינוי שטח תחומה של ירושלים ועל שינוי בהחלת המשפט, השיפוט והמינהל של מדינת ישראל בתחום זה וכן בא לאסור על העברת כל סוג של סמכות, שלטונית או עירונית, המתייחסת לתחום ירושלים, לידי כל גוף שאינו פועל מכוח חוק של מדינת ישראל.
- 2 [התיקון שולב בחוק העיקרי].
- שמירת דינים
- 3 איו בהוראות חוק-יסוד זה כדי לגרוע מהוראות חוק יישום הסכם הביניים בדבר הגדה המערבית ורצועת עזה (הגבלת פעילות), התשנ"ה 1994-, או מהוראות כל דין.

[1] ס"ח התש"ם, עמ' 186; תיקון מס' 1 - ס"ח התשס"א, עמ' 28

[2] על הוראות סעיפים 5-7 יחולו הוראות חוק-יסוד: ירושלים בירת ישראל (תיקון) שנוסחו מובא להלן.

[3] ס"ח התשס"א, עמ' 28

סיכום – פעילות אישית: מכתבי הוקרה

ניתן לבחור אחת מהאפשרויות הבאות:

1. כתבו מכתב תודה לדויד המלך על שכבש את ירושלים והפך אותה לבירת הממלכה.
2. כתבו מכתב לאבנר וספרו לו על ירושלים של היום.
3. כתבו מכתב תודה לדויד בן גוריון שהתקש שירושלים תהיה לעיר הבירה של מדינת ישראל.

רחל ינאית בן צבי

"התמונות שבאלבום"

פעילות "תמונות מספרות" על חייה ופועלה של רחל ינאית בן צבי

זרקור על רחל ינאית בן צבי

רחל מתארת את הרגעים בהם נפלה החלטתה לעלות ארצה: היא יושבת בספרייה בפטרבורג וקוראת מכתב שבו תיאור ההתנגשות בין יהודים לערבים שאירעה ביפו באביב 1908. 'מה, גם שם, גם שם פוגרום?', קפצתי ממקומי. וכך עלתה ברורה וצלולה הקריאה: "קומי ועלי לארץ-ישראל!" כמו יד נעלמה אחזה בי והקימתני על רגלי.

והיא ממשיכה: "בבואי למשפחתי במאלין ליטול ממנה ברכת פרידה, נתקלתי בהשתאות רבה. דיבורים על עלייה היו, אך הגשמה עוררה היסוסים והסתייגויות. יצאתי לדרך לבדי, בלא קרוב ומודע. הגעתי לחוף יפו ב-1908".

'מה תעשי שם בארץ-ישראל?' שאל ביאליק את רחל אשר ביקרה אצלו בדרכה לנמל אודסה. 'אחיה!', השיבה הצעירה הנלהבת.

רצונה של רחל לחיות בארץ-ישראל 'חיים אחרים' בא לידי ביטוי מייד במעשה קטן אך סמלי וחשוב: שינוי השם. מגולדה לישנסקי הסבה הנערה את שמה לרחל ינאית. במכתב שבו הסבירה את צעדה זה, שנים רבות לאחר עלייתה, כתבה כי ביקשה להזדהות עם גיבורי בית שני – משפחת המלך ינאי ואשתו שלומציון המלכה. בנוסף השם הזכיר לה את שמו של אביה, יונה. העלייה לארץ-ישראל לא הייתה רק בבחינת הגשמת חזון, אלא אף בבחינה לידה מחדש המסומלת במתן שם חדש. לאחר שמירה היא כותבת: 'זו לי הפעם הראשונה שאני בשמירה – ובגליל! הלב רחב והומה. נסוג העלבון...!'

הפעילות

פעילות זו בנויה בצורה של "תמונות מספרות". כל פעם נציג תמונה הקשורה לחייה של רחל ינאית בן צבי ולפועלה, וניתן מידע על התמונה.

אפשרויות ללמידה

במליאה - כאילו סבתא מספרת לנכדתה על הדמות או כאילו הנכדה של רחל מספרת על סבתה, או כל דרך הצגה אחרת המתאימה לכיתתכם.
אפשר לעצב את התמונות בתור אלבום. כל תמונה שמדברים עליה – תולים על הלוח, וניתן לעצב עותק קטן יותר עבור התלמידים, אולי כמו ספרון.
בקבוצות - כל קבוצה מקבלת תמונה או תמונות בצירוף המידע התואם, לומדת את המידע, דנה בו ומלמדת את האחרים.

תמונה ראשונה – רחל + תמונה שנייה – חתונתה עם יצחק:

רחל נולדה באוקראינה בשנת תרמ"ו, 1886.
היא עלתה לבדה לארץ בשנת תרס"ו, 1908, כשהיא בת 18 בלבד, וקבעה את מושבה בירושלים.
בשנת תרע"ח, 1918, נישאה ליצחק בן צבי שאותו הכירה במהלך הפעילות הציונית. לשניים נולדו שני ילדים: עמרם ועלי. עלי נהרג בקרבות במלחמת העצמאות.
בשנת תשי"ב, 1952, נבחר יצחק לכהן כנשיא השני של מדינת ישראל. הוא כיהן בתפקיד זה 10 שנים, עד פטירתו בתשכ"ג, 1963.
רחל נפטרה בירושלים בשנת תשל"ט, 1979, בגיל 93.

תמונה שלישית – לימודים + תמונה רביעית – הגימנסיה העברית:

רחל אהבה מאוד ללמוד. היא למדה בוטניקה (מדע הצמחים) וזאולוגיה (מדע בעלי החיים), ובנוסף למדה כלכלה והיסטוריה יהודית.
היא הייתה בצוות הראשון שלימד בגימנסיה העברית בירושלים והייתה גאה מאוד על הזכות ללמד עברית והיסטוריה – כלומר מקצועות חופשיים (כיוון שעד אז ירושלים התאפיינה בלימודי קודש בלבד).

תמונה חמישית - עיתון "האחדות" – עיתון מפלגת "פועלי ציון":

רחל הייתה צעירה פעילה ונמרצת והייתה בין העורכים של עיתון בשם "האחדות" – עיתון המפלגה הציונית. העיתון יצא לאור במשך כמעט חמש שנים (יוני 1910 עד ינואר 2015), ומטרתו הייתה: "לאחדות המעמד, לאחדות הציבור העובד, הפועל היהודי והאומה".
כשנכבשה ארץ ישראל על ידי השלטון העותמאני, בסוף 1914, הוצא לעיתון צו סגירה כיוון שהעז להתקומם נגד דרכו של השלטון.

תמונה שיטית - הקמת ארגוני השמירה "בר גיורא" ו"השומר":

רחל לקחה חלק פעיל בהקמת שני ארגוני שמירה עבריים – "השומר" ו"בר גיורא". מטרת ארגוני השמירה הייתה העברת השמירה בארץ לידיים יהודיות הן מבחינה ביטחונית – שערבים לא יגנו מפני ערבים, והן מבחינה ערכית – סיפוק עבודה ליהודים. בשיא פעילותו, בשנת 1913, מנה הארגון כ-120 חברים וריכז את השמירה ב-13 מושבות בארץ ישראל.

השמירה התבצעה כשהשומר חמוש ורוכב על סוס, ומכאן התמונה (בתמונה פסל לזכרו של אחד השומרים, אלכסנדר זייד, שנהרג בעת משמרתו).

תמונה שביעית - נציגה בקונגרס הציוני השביעי

בקיץ 1905 יצאה רחל להשתתף בוועידת 'ציוני ציון'. בוועידה זו השתתפו אנשים ציוניים שדבקו ברעיון הקמת מדינה יהודית דווקא בארץ ישראל ולא באוגנדה כפי שהציעו אחרים. מוועידה זו המשיכה לבאזל כנציגה בקונגרס הציוני ה-7, וזאת למרות היותה בת 18 בלבד. הקונגרס הוא כינוס שמתקיים פעם בשנה או שנתיים שמשתתפים בו יהודים מכל העולם ודנים יחד על עתיד היהודים והציונות.

תמונה שמינית - יד יצחק בן צבי:

לאחר פטירתו של יצחק, בעלה, החלה רחל בהקמת מוסד לזכרו. המוסד נקרא "יד בן צבי". המוסד נמצא בירושלים והוא עוסק בתחומי המחקר והלימוד של תולדות ארץ ישראל וירושלים ושל קהילות ישראל בארצות המזרח. ב"יד בן צבי" מוציאים לאור ספרים בתחומי ההיסטוריה של עם ישראל וארץ ישראל. הם מדריכים סיורים בנושאים אלו ויש שם ספרייה ציבורית ובית ספר ללימודי ירושלים.

במליאה

(א) שיתוף בידע שנלמד

(ב) דיין

1. רחל ינאית בן צבי בחרה להנציח את דמותו של בעלה על-ידי הקמת מוסד למחקר ולימוד. מדוע, לדעתכם, בחרה בדרך זו? (חשבו: מה ייחודו של "יד בן צבי" וכיצד קשור לדמותו של יצחק בן צבי ולדמותה של רחל)? אילו דרכי הנצחה נוספות קיימות? שתפו בסיפורים אישיים על הנצחה של בני משפחה ומכרים.
2. אלו תכונות וכישורים של רחל ינאית בן צבי ניתן לזהות דרך המידע שלמדנו עליה?
3. אלו ערכים באים לידי ביטוי בדמותה ובפועלה של רחל ינאית בן צבי?
4. איזה ערך או ערכים אלו ניתן לקשר לעיר ירושלים?
5. איזה ערך או ערכים תרצו לאמץ הלכה למעשה? כיצד תעשו זאת?

פעילות סיכום

לכיתות הנמוכות

נחלק לכל תלמיד דף ובו מופיעות התמונות בקטן (דף אחרון בקובץ זה). באמצע הדף יש מילים ומושגים שאותם פגשנו במהלך השיעור. על התלמידים יהיה למתוח קו בין המושג לבין התמונה המתאימה.

בסוף יהיה עליהם לכתוב כמה תכונות של רחל עליהן למדו במהלך השיעור.

המילים

- תמונה ראשונה ושנייה - רחל ויצחק, עמרם ועלי, גיל 93.
 - תמונה שלישית ורביעית – בוטניקה וזואולוגיה, כלכלה והיסטוריה יהודית, הגימנסיה העברית.
 - תמונה חמישית – עורכת עיתון, מביעה דעות ציוניות.
 - תמונה שישית – פועלת למען ביטחון היהודים בארץ, מעודדת עבודה עברית.
 - תמונה שביעית – שליחת הציבור, מעודדת הקמה מדינה יהודית דווקא בארץ ישראל.
- תכונות: אומץ לב, יכולת ארגון, דבקות במשימה, אהובה על הציבור, כושר מנהיגות, אוהבת ידע.

לכיתות הבינוניות והגבוהות

כתבו מכתב הוקרה לרחל ינאית בן צבי. התייחסו לקורות חייה, לתכונותיה, לפועלה ולערכים הבאים לידי ביטוי.

מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

נספחים

תמונה ראשונה – רחל:

מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

תמונה שנייה – חתונה עם יצחק:

מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

תמונה שלישית – לימודים:

מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

תמונה רביעית – הגימנסיה העברית:

תמונה חמישית – עיתון "האחדות":

תמונה שישית – ארגון "השומר" ו"בר גיורא":

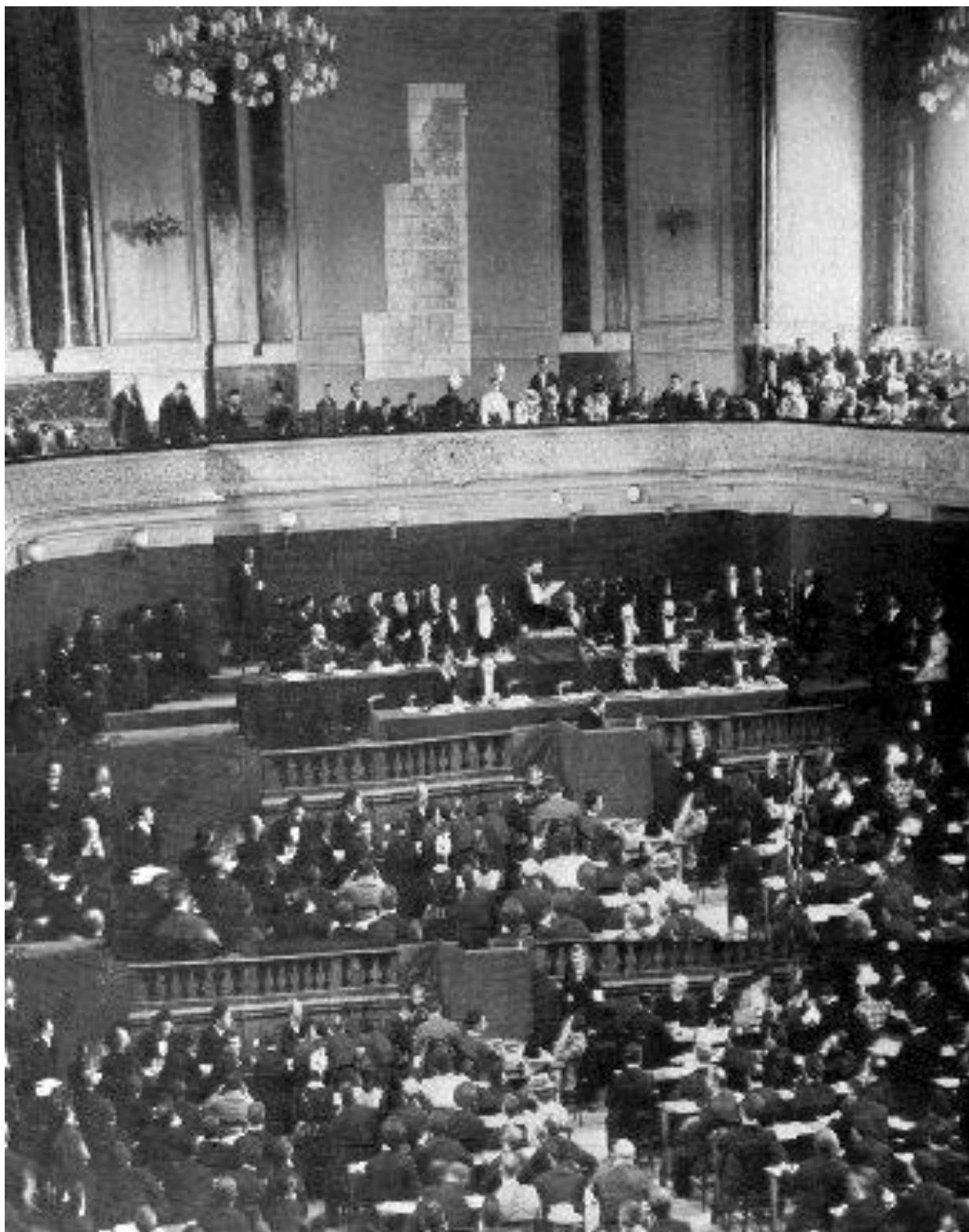

מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

תמונה שביעית - נציגה בקונגרס הציוני השביעי:

מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

תמונה שמינית – יד יצחק בן צבי:

יד יצחק בן-צבי

מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

פעילות סיכום:

מעודדת הקמת מדינה
יהודית דווקא בארץ
ישראל

מעודדת עבודה עברית

הגימנסיה העברית

עורכת עיתון

רחל ויצחק

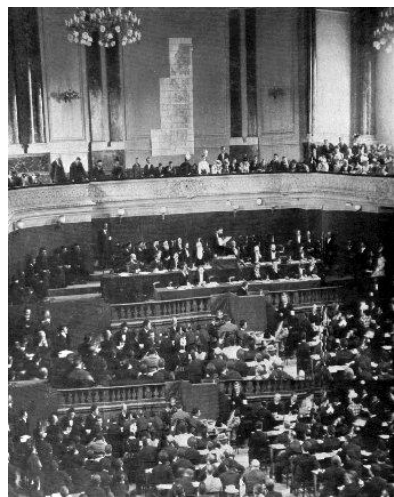
מביעה דעות ציוניות

בוטניקה וזואולוגיה

פועלת למען ביטחון
היהודים בארץ

שליחת הציבור

כלכלה והיסטוריה

עמרם ועלי

גיל 93

תכונות שלמדתי:

יד יצחק בן-צבי

שיעור זה הינו עם הדגשים לחינוך הממלכתי דתי

חולדה הנביאה

רציונאל

חולדה הייתה נביאה בירושלים בימי יאשיהו מלך יהודה. בעלה, שלם בן תקוה, שימש בתפקיד שומר הבגדים של הכהן הגדול. חז"ל (פרקי דרבי אליעזר) מספרים שחולדה זכתה בנבואה בזכות מעשי הצדקה של בעלה שהיה ממלא את החמת (מימייה גדולה) מים ויושב בפתח העיר ירושלים. כל מי שהיה בא מהדרך, היה משקה אותו ומשיב נפשו. חולדה ניבאה לנשות ישראל במקום הקרוי 'משנה'. יש המייחסים את המקום לשערי חולדה, שערו הדרומיים של הר הבית. בספר מלכים ב' מסופר שבימי יאשיהו המלך מצא חלקיהו הכהן הגדול בבית המקדש ספר תורה. יאשיהו ראה בכך רמז משמיים. הוא פתח באקראי את הספר וביקש משפן הסופר לקרוא מתוכו את הכתוב. כששמע המלך את דברי התוכחה הכתובים בספר על העתיד לבוא על עם ישראל ועל ירושלים והמקדש אם לא ישמעו את דברי ה', נבהל מאוד וקרע את בגדיו. לאחר מכן שלח משלחת שרים נכבדים שבהם חלקיה הכהן אל חולדה הנביאה לשמוע מה בפי ה'. חולדה מאשרת שדברי התורה הקשים אכן יתממשו אם תמשיך עבודה זרה בארץ. התוכחה שבנבואת חולדה השפיעה עמוקות על יאשיהו המלך. הוא החליט לעשות מעשה. הוא אסף את כל העם מגדול ועד קטן וקרא באוזניהם את דברי הברית בין ה' לעם ישראל. אחר כרת ברית בין העם לה' והסיר את העבודה הזרה מהארץ. ואכן ירושלים ניצלה ובימיו לא הייתה פורענות.

מטרות:

- התלמידים יכירו את חולדה הנביאה.
- התלמידים ילמדו על פועלה של חולדה הנביאה למען ירושלים.

ההכנות הנדרשות:

- יש לצלם את תמונת שערי חולדה (נספח 1) לתלייה על הלוח.
- יש לצלם את פתקי התודה (נספח 2) כמספר התלמידים.

מבנה השיעור:

פתיחה: מי את חולדה הנביאה?

גוף השיעור: תרומתה של חולדה להצלת ירושלים

סיכום: מכתבי הוקרה

מהלך השיעור:

פתיחה: מי את חולדה הנביאה?

- נכתוב על הלוח "חולדה הנביאה" ונשאל: מי הייתה חולדה ומה זה בכלל נביאה?
- נשאל אילו נביאים אתם מכירים? (משה, שמואל...)
- נסביר בקצרה: נביא או נביאה הם אנשים שה' בחר להתגלות אליו (באמצעות חלום או מלאך) ולהעביר דרכו מסר לעם ישראל.
- נספר: בירושלים חי אדם צדיק בשם שלום בן תקוה. מדוע היה צדיק? חכמים מספרים שהיה ממלא את החמת (מימייה גדולה) במים ויושב בפתח העיר ירושלים ומשקה את הבאים. בזכות זה זכתה אשתו חולדה להיות נביאה. היא ישבה על יד שערי הר הבית והשקתה את מי שבא אליה, אבל לא במים רגילים, אלא בדברי תורה. וכל הנשים היו באות אליה ושאלות אותה שאלות ומבקשות ממנה הדרכה איך להיות טובות יותר.

גוף השיעור – תרומתה של חולדה להצלת ירושלים

- נספר את הסיפור הבא:

יום אחד כשישב המלך יאשיהו על כיסא מלכותו בירושלים, הגיע אליו חלקיהו הכהן הגדול המשרת בבית המקדש ואמר בהתרגשות: "אדוני המלך, בעודי מסדר ומנקה את בית המקדש מצאתי את ספר התורה הזה!" והוא הגיש לפני המלך ספר תורה עתיק.

"מעניין מאוד, בוודאי יש סיבה לכך שנמצא ספר התורה. על מה זה מרמז?" חשב המלך. חשב עוד קצת וציווה: "קראו לשפן הסופר". שפן הסופר הגיע במהירות והכין את עצמו לשמוע את דברי מלכו. המלך פתח את ספר התורה באופן אקראי וביקש: "קרא בפניי את הפסוקים". הסופר קרא לפני המלך נעשו מבוהלים. הפסוקים דיברו על כך שה' כועס על עם ישראל שעובד עבודה זרה ולא שומע בקול ה', ועל כך שירושלים תיחרב ובית המקדש יעלה באש.

המלך יאשיהו רעד בל גופו, קרע את בגדיו מצער ומיד החליט לשאול את חולדה הנביאה האם דברי התורה ששמע אכן עתידים להתקיים.

משלחת של שרים מכובדים ובראשם חלקיהו הכהן הגדול הגיע אל חולדה. "בבקשה אמרי לנו את דבר ה'", ביקשו. חולדה לא חששה לומר את האמת הקשה. היא לא ניסתה לרצות אותם כדי שיגידו שהיא נחמדה.

"ה' יביא רעה על ירושלים", ניבאה חולדה.
"מדוע?" שאלו האנשים. "מכיוון שעם ישראל לא עובד את ה'. העם עובדים לאלילים". אמרה חולדה והוסיפה "אך עדיין יש תקווה - אם יתקן העם את מעשיו, לא תבוא הרעה".
חזרו האנשים וסיפרו למלך יאשיהו את דברי חולדה הנביאה.
דברי הנבואה של חולדה נגעו בליבו של המלך. הוא אסף את העם מגדול ועד קטן וקרא בפניהם את דברי הברית עם ה'. "אנחנו מצויים לשמוע רק בקול ה' ולא לעבוד עבודה זרה!" קרא בקול. "הבה נכרות ברית עם ה'!" צעק. אחר כך ציווה להרוס את האלילים ושאר עבודה זרה מהארץ.
ומה אתם חושבים שקרה?
נכון.

ירושלים ניצלה. בית המקדש לא נחרב והעם לא גלה מארצו בימי יאשיהו.
והכול בזכות חולדה הנביאה.
ואם יום אחד תעלו לירושלים ותגיעו קרוב אל הר הבית, תוכלו לראות את 'שערי חולדה', המקום בו ישבה חולדה הנביאה והתנבאה.

- נציג את תמונת שערי חולדה (נספח 1) בפני התלמידים
- נשאל שאלות ידע:
 - מדוע נבהל המלך?
 - מדוע שלח משלחת לחולדה הנביאה?
 - איך נבואתה של חולדה הצילה את ירושלים מחורבן (לפחות לאותה תקופה)?

סיכום: מכתבי הוקרה על גבי 'שערי חולדה'

- נחלק לכל תלמיד פתק (נספח 2).
- ניתן משימה: כתבו מכתב תודה לחולדה הנביאה שהצילה את ירושלים בתקופת יאשיהו (אל תשכחו להודות גם לבעלה שחילק מים לאנשי ירושלים ובזכותו התנבאה אשתו).
- הצעה: את המכתבים נתלה בסביבת הלמידה.

מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

נספח 1 - שערי חולדה כפי שנראים היום

שיעור זה הינו עם הדגשים לחינוך הממלכתי דתי

הרב גורן

בעוז ובתעצומות

רציונאל

קדושתם של ירושלים, הר המוריה והכותל שריד מקדשנו נובעת מכך שזהו המקום אשר בחר ה' לשכן את שמו, להתגלות לאדם ולהשרות את שכינתו בעולם. מקום המקדש התגלה לאבותינו, אברהם ויצחק, בניסיון העקדה ומאוחר יותר ליעקב אבינו בדרכו לחרן. על המקדש נבנו בתי המקדש הראשון והשני ועליו עתיד להיבנות בית המקדש השלישי.

בשיעור זה ילמדו התלמידים על חשיבותה של ירושלים עבורנו באמצעות שלושה מפגשים עם הרב שלמה גורן שקדושתה של ירושלים בערה בו כמו גם אהבתו ומסירות נפשו עליה.

הרב גורן נולד בשנת תרע"ח 1918 בזמברוב שבפולין. הוא עלה ארצה מפולין. כשהיה כבן 7, הוריו קנו אדמות באיזור חיפה ממיטב כספם כדי להקים כפר חסידי בארץ ישראל. כשהגיעו ארצה, נאמר להם שהאדמות שקנו נגועות במחלת המלריה והם התיישבו בגבעת שיח אברק. הוריו פעלו רבות ליישב את הארץ אולם מחלת המלריה יחד עם העובדה שבנם שלמה אינו לומד תורה כראוי גרמה להם לעבור לירושלים. בירושלים חל שינוי בילד שלמה והוא החל לומד תורה במרץ רב. בגיל 12 התקבל בזכות כישרונו לשיבת חרון, ישיבה שלמדו בה רק בחורים מבוגרים. בגיל 17 הוסמך לרבנות וכתב את ספרו הראשון "נזר הקודש". הוא נישא לצפיה הכהן, ביתו של הרב הנזיר. לזוג נולדו שלושה ילדים. הוא התגייס להגנה וסייע בשמירה מפני הערבים הפורעים. במלחמת השחרור התגייס להגנת הארץ מפני צבאות ערב שצבאו על הארץ בכלל ועל ירושלים בפרט. בתקופה זו שבה הייתה ירושלים במצור, פיקח הרב על עמדה ממנה הדפו את האויב ועסק בענייני הדת של הצבא שזה עתה הוקם (אוכל כשר בבסיסים שמירת השבת ועוד). בפילת הרובע סייע לפצועים והעביר את התושבים לשכונות בתוך העיר. בהיותו רב ראשי לצה"ל סבר שהצבא מוכרח להיות מאוחד ואין לקיים פלוגות שונות של דתיים ושאינם דתיים. הוא הקפיד לחגוג את חגי ישראל, ליל הסדר וימים נוראים, בבסיסים, וכן מסר את נפשו על מנת להביא חללי צה"ל לקבורה ולהפיח רוח גבורה בלוחמים. במלחמת ששת הימים היה בין הראשונים להגיע להר הבית, לתקע בשופר ולשאת תפילה מרגשת במקום הקדוש.

הרב גורן התמנה לרב הראשי של תל אביב ואחר כך לרב הראשי לישראל. הוא כתב ספרים רבים בהלכה ובענייני הנהגת הצבא והמדינה והיה חתן פרס ישראל לספרות תורנית הרב נפטר בשנת תשנ"ה 1994.

מטרות:

- המשתתפים ילמדו על דמותו של הרב גורן.
- המשתתפים יתוודעו לתקופות שונות שבהן חי הרב גורן ופעל. במסגרת זו תעסוקנה השאלות בפעולותיו של הרב גורן ובתרומתו לישראל בכלל ולירושלים בפרט.
- המשתתפים יזהו תכונות וערכים המשתקפים בדמותו ובפעולו של הרב גורן.

הכנות נדרשות:

- נספחים 1,2,3
- פרטי לבוש תואמים להצגות

קהל היעד: כיתות ד'-ו'

מהלך הפעילות

פתיחה:

- המנחה יסביר שבמהלך השיעור נפגוש דמיות שונות, חלקן דמיוניות: גברת חנה, רבי אהרון, חיים בוגר ישיבת חברון, מוסטפא חליל, מוחמד - קצין ירדני, דויד בן גוריון, שלום הנהג, קובי בן מאומץ.
- כל דמות תספר מהזווית שלה על אדם מאוד מיוחד, גדול בתורה, אמיץ ורב פעלים – הרב שלמה גורן זצ"ל.
- המנחה יציג, יקרין או יתלה על הלוח א תמונת הרב גורן (נספח 1).

הפעלה: דמויות מספרות

- המנחה יחלק את המשתתפים לשבע קבוצות ויחלק לכל קבוצה כרטיס דמות (נספח 2).
- המשתתפים יקראו את הכרטיס ויענו על המשימות הכתובות בסופו.
- כל קבוצה (לפי סדר הכרטיסים) תציג במליאה את הדמות שלה, על פי המכוון הבא:
 1. תוכן הסיפור (באמצעות דרמה או הקראה)
 2. תיאור התקופה שבה התרחש הסיפור
 3. ערך או תכונה שלמדנו מהרב בעקבות הסיפור

סיכום – מה למדתי מהרב שלמה גורן זצ"ל?

- המנחה יציג במליאה את הדמות האחרונה:

כרטיס 8 - תשע"ז 2017
קובי – בן מאומץ
בשבילכם שוקולד זה מאכל מתוק, בשבילי שוקולד זו הרגשה נפלאה של חום ואהבה כי שוקולד מזכיר לי את עיניו הרכות והטובות של רבי שלמה. התא שלו בבית הכנסת מלא בשוקולדים שאותם הוא מחלק לכל הילדים. אבל לי הוא נותן תמיד יותר. אולי בגלל שאין לי אבא? בעצם יש לי, הרב שלמה מכניס אותי לטלית שלו בברכת כוהנים ממש כמו אבא, לומד איתי תורה ממש כמו אבא ולוקח אותי איתו לחלק משלוח מנות ממש כמו אבא. הוא רוקד איתי על כתפיו בשמחת תורה ממש כמו אבא. הרב שלמה אוהב אותי כמו אבא. היום אני כבר גדול ואבא לילדים בעצמי. וכשאני נותן להם שוקולד, אני משתדל לתת באהבה כמו שנתן לי אבא, הרב שלמה גורן. היום אני עוסק בהוצאת כתביו וספריו לאור ובכל הזדמנות מספר איזה מזל שפגשתי בו. ולכם אני מציע לחפש עוד ועוד ספרים שמספרים על דמותו המופלאה, כי בטוח משהו מהתכונות שלו ידבק בכם.

- המנחה יפזר ברחבת הכיתה כרטיסיות תכונות וערכים (נספח 3).
- המנחה יבקש מהמשתתפים להסתובב בכיתה ולבחור שני כרטיסים שלטעמם מאפיינים את הרב בעקבות מה שלמדו. אפשרות נוספת – המנחה יחלק באקראי תכונות או ערכים.
- המנחה יקיים סבב קצר שבו כל משתתף יסביר כיצד התכונה או הערך שבחר מתאימה לדמותו של הרב גורן ואיך הוא יכול לאמץ את התכונה או הערך בחיים שלו.

נספח 1 – תמונת הרב ונתונים על תאריך לידה ופטירה.

נולד ב- כ"א בשבט תרע"ח, 3.2.1918, נפטר ב- כ"ד בחשוון תשנ"ה, 29.10.1994

גברת חנה

שוב הילד הזה, שלמה, לא לומד ומפריע לכולם. כשאני מוציאה אותו מהכיתה, הוא שמח. רץ אחרי העדר, מגרש פלאחים בדואים וחורש את השדות. אבל מה יהיה על הלימודים שלו? ההורים שלו עצובים ודואגים מאוד שיגדל להם ילד שלא יודע תורה. שמעתי שדווקא כשהיה בוורשה, לפני שעלו לבנות את הארץ, ידע משניות והיה לומד טוב. וכאן בשיח אברק הוא משתולל.

האמת שכאן כולם רעבים כל הזמן, בעיקר אוכלים גרגירי חומוס שזרעו באדמה ומעט ירקות גינה ולפעמים אפילו קמח אין. אבא שלו מייבש ביצות וחולה כל הזמן במלריה קשה (אולי בגלל זה קשה לו ללמוד?). מספרים שבוורשה, קנו הוריו יחד עם עוד חסידים אדמות על יד חיפה במחיר עצום כדי להקים את 'כפר-חסידים', אבל כשהגיעו התברר שכל האדמות נגועות במלריה. שמו אותם על גבעה שוממה ונתנו להם לייבש את הביצות של האדמות שקנו. אה, ארץ ישראל נקנית בייסורים. מה שהם עוברים זה אי אפשר להאמין.

פעם שמעתי שאבא שלו קיבל מכתב מפתה מוורשה. במכתב הציעו לו קרוביו לחזור לוורשה. הם הבטיחו שיקנו עבורם בתי חרושת כמו שהיה להם לפני שמכרו ועזבו הכול. אבל אימא של שלמה לא הסכימה בשום פנים לעזוב את הארץ הקדושה: "באתי לכאן כדי להישאר לנצח", היא אמרה. ועוד שמעתי שלפני שנים, עוד כשגרו בזמברוב, עיירה קטנה בפולין, מסרה היא את כל תכשיטיה (חוץ מטבעת הנישואין כמובן) לשליח מארץ ישראל שבא לאסוף תרומות. נו, עם הורים כאלה שאוהבים את הארץ יש תקווה לבן השובב.

משימות:

1. בחרו נציג מתוך הקבוצה שיציג בצורה מעניינת את הדמות. היעזרו באביזרים השונים.
2. תארו את התקופה שבה מתרחש הסיפור.

מה למדתם על הרב גורן מהסיפור?

כרטיס 2 תרפ"ח – 1928 (לפני 89 שנים)

רבי אהרון

היום היה לי יום מיוחד. הגיע לכאן, לישיבה בירושלים, ילד בשם שלמה מאיזה כפר חקלאי על יד חיפה. הילד הזה היה רועה את העדר ורוכב על פרדות, אבל שמעתי שבלימודים הוא לא משהו. ההורים שלו עזבו את הכפר והגיעו לירושלים בתקווה שהילד ילמד. חשבתי שהוא יברח ולא ירצה ללמוד. כבר הכנתי כמה גרושים לתת לו בתור פרס וגם כמה עונשים שיהיה בן אדם. אבל מה? הייתה לי הפתעה. הילד הזה למד נפלא. הוא זכר את כל מה שהסברתי והתאמץ מאוד להבין. זה לא היה לו קל כי זמן רב שלא למד ברצינות. כשראה את תדהמתי סיפר לי בסוד שהוא השתנה בגלל ביקור מאוד מיוחד.

הוא סיפר שכשהמשפחה הגיעה לירושלים, הדבר הראשון שאבא שלו עשה זה לקחת אותו לכותל המערבי.

בדרך ראה הילד שלמה את שערי הר הבית, את המקום שבו שרתה השכינה, ולפתע הרגיש הרגשה מיוחדת שלא הרגיש לפני כן. הוא הרגיש קדושה. הוא הפך לילד אחר. ילד שהדבר הכי חשוב לו זה ללמוד תורה. שמעתי שרבי אריה לוי קרא לו יום אחד, נתן לו כובע שחור רחב שוליים של רבי ואמר לו: "אתה תהיה רבי גדול ורבי צריך כובע". אני עוקב אחריו ורואה איך הוא משקיע את כל הזמן שלו בלימוד תורה. הוא לומד לבד מסכתות שלמות בעל פה. אני אומר לכם, הוא יהיה עילוי.

משימות:

1. בחרו נציג מתוך הקבוצה שיציג בצורה מעניינת את הדמות. היעזרו באביזרים השונים.
2. תארו את התקופה בה מתרחש הסיפור.
3. איזה ערך או תכונה למדתם על הרב גורן מהסיפור?

כרטיס 3 תרפ"ט 1929 (לפני 88 שנים)

חיים - תלמיד בוגר בישיבת חברון

בהתחלה חשבתי: איזה צחוקים, בחיים עוד לא קרה דבר כזה שלישיבה הכי טובה בארץ יקבלו ילד בין 12. שלמה גורונציק. הוא כל כך קטן שהכובע שלו נוזל לו מכל הצדדים.

אבל אחרי מה שקרה, אני נזהר בכבודו. הוא לא ילד רגיל הוא עליו.

זה קרה בבית המדרש. אני והחברים שלי הסתכלנו איך הוא מעביר דפים בגמרא. זו הייתה מסכת מסובכת והוא דפדף בה כאילו הוא קורא ספר קריאה לילדים. אז כשהוא יצא רגע לשירותים, בלבלנו לו את הדפים כדי לבדוק אם באמת הוא לומד או סתם מעביר דפים כדי לעשות רושם של למדן דגול. כשהוא חזר הוא מיד שם לב, קם ואמר: "אני לא יסלח למי שעשה את זה, אלא אם כן יבחן אותי על כל הדפים בעל פה". מיד התנצלתי וכדי שהוא יסלח לי, בחנתי אותו. עד עכשיו אני לא מצליח להירגע. הילד הזה ידע בעל פה את כל המסכת. הוא ידע גם להסביר את מה שהוא לומד. לא פלא שהבחור המיוחד הזה קיבל הסמכה לרבנות כשהיה רק בן 17 ובאותה תקופה כבר כתב ספר בשם 'נזר הקודש' (מספרים שהרב אברהם יצחק הכהן קוק התפעל מהספר והספיק לפני מותו לתת לו המלצה חמה).

לא פלא שכשגדל התמנה לרב הראשי של צה"ל והיה רבה הראשי של תל אביב ואפילו רבה הראשי של ישראל, כתב ספרים רבים וזכה בפרס ישראל על מפעל חייו.

משימות:

1. בחרו נציג מתוך הקבוצה שיציג בצורה מעניינת את הדמות – היעזרו באביזרים השונים.
 2. תארו את התקופה שבה מתרחש הסיפור.
- איזה ערך או תכונה למדתם על הרב גורן מהסיפור?

כרטיס 4 תרצ"ה 1935 (לפני 82 שנים)

מוסטפא חליל, ערבי תושב חברון.

אני ערבי טוב. לא רוצה בלאגן עם אף אחד. יום אחד אני נוסע באוטובוס מלא ערבים לחברון, ולפתע עולה בחור עם בחורה יפה. בטח ארוסה שלו. אני חושב לעצמי. משוגעים, הם לא מפחדים להיכנס לסכנה? אני ערבי טוב. אבל יש ערבים שלא אוהבים יהודים. ערבים מתלחשים: "כשנגיע לחברון נהרוג אותו וניקח את האישה". אני חושב. מסכנים רצו להתפלל במערת המכפלה ועכשיו הם בסכנה. האישה שלו היא חכמה, הבינה ערבית. נראה שהיא באה ממשפחה מכובדת ולומדת באוניברסיטה.. היא לחשה לו: "שלמה, אנחנו בסכנה". ושלמה זה התחיל למלמל תפילות של היהודים. פתאום עולה לאוטובוס שוטר בריטי. הוא שומר עליהם עם הרובה שלו כל הדרך. מלווה אותם למערה עם הרובה שלו ומחכה עד שיסיימו להתפלל. אחר כך השוטר מחזיר אותם לאוטובוס לירושלים עד שהם מגיעים בשלום. אני חושב אולי אללה שלח מלאך דומה לשוטר כדי לשמור עליהם?

אני נזכר בבחור, זה שלמה, איך הוא התפלל חזק. באותו רגע הייתי בטוח שיום אחד המערה של אברהם תיפול לידיים של היהודים בגלל התפילות שלו.

משימות:

1. בחרו נציג מתוך הקבוצה שיציג בצורה מעניינת את הדמות – היעזרו באביזרים השונים.
2. תארו את התקופה בה מתרחש הסיפור. איזה ערך או תכונה למדתם על הרב גורן מהסיפור.

כרטיס 5 - דויד בן גוריון

האדם המתאים להנהיג את הצבא היהודי החדש.

זהו הכריזו על הקמת המדינה. עוד מעט הבריטים יילכו מכאן. מעכשיו אין יותר מחתרות. כולם צריכים להתאחד לצבא אחד. אבל איך עושים את זה? יש דתיים וחילוניים. איך אפשר שיהיה צבא אחד עם כל המחלוקות?

שמעתי שיש רב צעיר וחכם שלמה גורנציק או בעברית גורן, שאף על פי שהוא רב ופטור מלהילחם לפי החוק, הוא התגייס להגנה על ירושלים הנצורה. אני חושב שהוא האדם המתאים להיות הרב של הצבא החדש. הוא יידע איך לשמור על צבא מאוחד וחזק. דברתי איתו ושלחתי גם את הרב הראשי לישראל הרב הרצוג לדבר איתו. בסוף הוא הסכים לקבל את התפקיד בתנאי שיתנו לו להילחם ולא רק להתעסק בענייני דת. מאז הצבא מאוחד. בכל בסיס אוכלים אוכל כשר, שומרים שבת וחוגגים את ליל הסדר. הוא קבע נוסח מיוחד לחיילים לתפילות. קבע שצריך לומר הלל בברכה ביום העצמאות בבוקר ובערב. ואפילו קבע שיום הזיכרון לחיילי צה"ל יהיה לפני יום העצמאות. כי ככה זה העם שלנו נופל וקם. אני בטוח שהוא

משימות:

1. בחרו נציג מתוך הקבוצה שיציג בצורה מעניינת את הדמות – היעזרו באביזרים השונים.
 2. תארו את התקופה בה מתרחש הסיפור.
- איזה ערך או תכונה למדתם על הרב גורן מהסיפור.

כרטיס 6 - מוחמד, קצין ירדני במלחמת השחרור.

וואלה לא יודע איך היהודים האלה, בלי רובים ובלי פצצות הפילו את הטנקים החזקים שלנו לתעלה. היהודים האלה יש להם מודיעין טוב, ויש להם משהו עוד יותר טוב, לא זוכר איך קוראים לו רק שמעתי שהוא הציל את ירושלים. התכנית שלנו הייתה לעלות בשבת בבוקר על השכונות בירושלים עם טנקים. לכבוש הכול. היה אחד רב או חייל, לא זוכר מי, הוא אסף אלפי תלמידי ישיבה חרדים, אלו עם הכובעים השחורים והחליפות השחורות, הסביר להם שזה 'פיקוח נפש' יעני מצווה לחפור בשבת כדי להפיל את הטנקים שלנו. וואלה הם עשו מה שאמר להם וכל הלילה חפרו תעלות. בשבת בבוקר ראיתי אותו עומד במקום גבוה יחד עם חייל בכיר לא זוכר מי, ומסתכל איך אני הקצין מוחמד מתגלגל עם הטנק שלי בתעלה. מאז שנפלתי על הראש הזיכרון שלי לא משהו... רגע חכו עוד לא סיפרתי על ההוא שחפר תעלות והפיל את הטנקים שלנו... מה כבר סיפרתי? וואלה לא זוכר.

משימות:

1. בחרו נציג מתוך הקבוצה שיציג בצורה מעניינת את הדמות – היעזרו באביזרים השונים.
 2. תארו את התקופה שבה מתרחש הסיפור.
- איזה ערך או תכונה למדתם על הרב גורן מהסיפור.

כרטיס 7 - שלום, הנהג של הרב גורן

הסעתי את הרב לכל מקום ולכל מוצב. בכל פעם הוא היה מכניס בחיילים מצב רוח מרומם וגבורה. אבל את היום ההוא אני לא אשכח לעולם. היה זה במלחמת ששת הימים כשהבין הרב גורן שניתנה הוראה לכבוש מחדש את העיר העתיקה. הוא התרגש ועיניו נצצו. הזיכרונות על נפילת הרובע היהודי לפני 19 שנים צפו ועלו לנגד עיניו. הוא ידע בבירור שהגיע היום להשיב את העיר העתיקה לעם ישראל. הוא ביקש לסלול את הדרך ללוחמים, אך לפני כן מיהר לביתו של החכם הנזיר, לקח ממנו שופר ואז רץ יחד עם כל הלוחמים לכיוון העיר העתיקה.

"תיזהר", "תיצמד לקיר" צעקו לו המפקדים, אבל הרב ריחף בעולמות אחרים. הוא רצה להגיע אל הר הבית אל מקום המקדש. כשהגיע, קרא בהתרגשות עצומה: "לא שכחנו אותך ירושלים, עיר קודשנו, בית תפארתנו...ברוך אתה ה' מנחם ציון וירושלים... כעת עומדות רגלינו בשערייך ירושלים... בשם כל קהל ישראל בארץ ובגולה הנני מברך בשמחה עילאית שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה" אז תקע בשופר ולא היה קץ לשמחתו. המקום הקדוש חזר אלינו! הוא התפלל יחד עם החיילים, אחר כך ירד לכותל המערבי ושוב תקע והתפלל. אני הרגשתי שהגאולה הגיעה!

משימות:

1. בחרו נציג מתוך הקבוצה שיציג בצורה מעניינת את הדמות – היעזרו באביזרים השונים.
 2. תארו את התקופה שבה מתרחש הסיפור (לפני 50 שנה).
- איזה ערך או תכונה למדתם על הרב גורן מהסיפור.

נספח 3 כרטיסי תכונות וערכים

אמיץ	אמיץ	אמיץ	אמיץ
אוהב תורה	אוהב תורה	אוהב תורה	אוהב תורה
חכם	חכם	חכם	חכם
מתמיד	מתמיד	מתמיד	מתמיד
נחוש	נחוש	נחוש	נחוש
אהבת הארץ והמקדש	אהבת הארץ והמקדש	אהבת הארץ והמקדש	אהבת הארץ והמקדש
קדושה	קדושה	קדושה	קדושה
תפילה	תפילה	תפילה	תפילה
אהבת ה'	אהבת ה'	אהבת ה'	אהבת ה'
תשובה	תשובה	תשובה	תשובה
ענוה	ענוה	ענוה	ענוה
שליחות	שליחות	שליחות	שליחות
שמחה	שמחה	שמחה	שמחה
אהבת העם	אהבת העם	אהבת העם	אהבת העם
גבורה	גבורה	גבורה	גבורה
מסירות	מסירות	מסירות	מסירות
אהבת המדינה	אהבת המדינה	אהבת המדינה	אהבת המדינה
אהבת הבריות	אהבת הבריות	אהבת הבריות	אהבת הבריות
נתינה	נתינה	נתינה	נתינה
חסד	חסד	חסד	חסד

כוחן של מילים

אמרות - פתגמים, פסוקים ומדרשים על ירושלים

(מומלץ לכיתות הגבוהות)

הצעות לפתגמים, פסוקים ומדרשים

- "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי, אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי" - תהילים קל"ז
- "ירושלים של זהב ושל נחושת ושל אור" - נעמי שמר (כדאי להזכיר את התכשיט שעליו מצוירת ירושלים של זהב שהתנא רבי עקיבא נתן לאשתו רחל על שעודדה אותו ללמוד תורה/)
- "ירושלים הרים סביב לה וה' סביב לעמו" - תהילים קכה
- "לשנה הבאה בירושלים הבנויה" - (הפסוק המלא: הַשְּׁתָּא הַכָּא, לְשָׁנָה הַבְּאֵה בְּאֶרֶץ דְּיִשְׂרָאֵל... לְשָׁנָה הַבְּאֵה בְּיְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה - ההגדה של פסח). - תפילה הנאמרת בסוף תפילת יום הכיפורים בבית הכנסת ובסוף ליל הסדר
- "ירושלים הבנויה כעיר שחברה לה יחדיו" - תהילים קכב פסוק ג
- "עשרה קבין (=חלקים) של יופי ירדו לעולם, תשעה נטלה ירושלים ואחד כל העולם כולו" - גמרא מסכת קידושין דף מ"ט ע"ב
- אמר רבי יוחנן: "עתידה ירושלים להיות מטרופולין (עיר בירה) לכל הארצות" - שמות רבה כג יא
- אמר רבי יהושע בן לוי: "ירושלים כעיר שחברה לה יחדיו" (תהילים קכב ג), עיר שהיא עושה כל ישראל חברים - תלמוד ירושלמי חגיגה ג' ו'

מסר מרכזי: מעט זה הרבה, אמרות (פתגמים, פסוקים ומדרשים) מביאים תמצית החוכמה.

הצעות לפעילויות סביב פתגם

- 1) העלאת מחשבות, תחושות, רגשות - כשאתה רואה או שומע את האמרה והפתגם - מה עולה לך? מה אתה חושב? מרגיש?
- 2) הבנת הפתגם – מה פשר הפתגם והאמרה? הסבירו במילים שלכם.
- 3) ההקשר לחיים - מתי משתמשים בפתגם ובאמרה? איפה שומעים? מדוע נאמר בהזדמנויות אלו?
- 4) משמעויות ולמידה - מה אפשר ללמוד מהפתגם? מה הקשר לירושלים?
- 5) ערכים - איזה ערכים ניתן לזהות בפתגם ובאמרה? איזה ערכים באים לידי ביטוי?
- 6) מהלכה למעשה - מה כל אחד לוקח מלמידה זו לחיי היומיום?

בנוסף, ניתן להעמיק ולהרחיב את הלמידה סביב האמרות באמצעות:

- חקירה עצמית של תלמידים על האמרה – מקורה, משמעויותיה, שימושיה....
- עיסוק בהיבטים נוספים הקשורים לאמרה: שירים, אירועים, דמויות (למשל: ירושלים של זהב – התכשיט של רבי עקיבא לאשתו, השיר המלא של נעמי שמר)
- שיתוף בחוויות אישיות שקשורות לאמרה
- עיסוק בהיבט הלשוני של תמציתיות: מה המשמעות של תמציתיות? מתי דרושה? ומתי דרוש להרחיב?

ירושלים בתכניות הלימודים בתחומי הדעת בחינוך היסודי

סוגיות חברתיות-ערכיות

אשכול	תחום הדעת	רציונאל לשילוב הנושא (חיבור לתכנית הלימודים)	נושאים מרכזיים	סוגיות חברתיות-ערכיות מהנושאים הנלמדים
מורשת	תנ"ך ממלכתי כיתה ה'	במסגרת לימודי התנ"ך התלמידים לומדים על מלכות דויד וכיבוש ירושלים שהייתה מובלעת נוכרית בלב ההתנחלות הישראלית. דויד כובש את ירושלים מידי היבوسی והופך אותה לבירתה החדשה של ממלכתו ולמרכז הרוחני של שבטי ישראל מאז ועד היום.	מלכות דויד - כיבוש ירושלים עיר לדויד ולדורות 1. שיקולים בבחירת ירושלים לבירת הממלכה המאוחדת (מיקום גיאוגרפי, לא בנחלת אף שבט, הופך אותה ל"ניטרלית"). 2. הכרת מהלך כיבוש עיר יבוס. 3. בחירתו של ה' בבית דויד ובירושלים בירתה.	אחדות נאמנות גיבוש סביב רעיון מנהיגות בחירה אחריות משותפת
	תנ"ך ממלכתי כיתה ו'	בכיתה ו' לומדים התלמידים את ספר מלכים שבו מתוארת תקופת מלכות שלמה אשר לפי המסורת היהודית הייתה תקופה של פאר ושיא. בית המקדש הוא מפעל הבנייה הגדול ביותר המיוחס לשלמה המלך. הקמת המקדש הופכת את העיר למרכז רוחני ולמוקד לעלייה לרגל עד ימינו (מלכים א' ו - ח). תלמידי כיתה ו' לומדים שני מזמורי תהילים קכ"ב וקכ"ח. מזמור קכ"ב מתאר את חווייתו של העולה לרגל לירושלים, העיר שחברה לה יחדיו.	מלכות שלמה - בניית בית המקדש 1. בניית בית המקדש כמקום פולחן, מקום עלייה לרגל. 2. מפעלי הבנייה של שלמה כפעולות שהעצימו את העיר ופיארו את שמו של שלמה. 3. מקומה של העיר ירושלים במזמור תהילים כעיר שחברה לה יחדיו כעיר הבחירה של ה'.	אחדות שיתוף אחריות שייכות מנהיגות אמונה נאמנות
	תנ"ך חמ"ד כיתה ה'	במסגרת לימודי התנ"ך בכיתה ה' לומדים התלמידים את ספר שמואל שבו מתוארת מלכות דויד. דויד כובש את ירושלים שהייתה מובלעת	מלכות דויד - כיבוש ירושלים עיר לדויד ולדורות 1. שיקולים בבחירת ירושלים על ידי דויד לבירת הממלכה	אחדות בחירה מנהיגות אמונה

אשכול	תחום הדעת	רציונאל לשילוב הנושא (חיבור לתכנית הלימודים)	נושאים מרכזיים	סוגיות חברתיות- ערכיות העולות מהנושאים הנלמדים
		נוכרייה בלב ההתנחלות הישראלית מידי היבوسی (שמואל ב, ה' ו-י), והופך אותה לבירתה החדשה של ממלכתו. הוא מעלה את ארון הברית לירושלים, אך לא מצליח לבנות את בית המקדש בירושלים, אבל בונה מזבח בגורן ארוונה. בכך הוא מניח יסודות לבנייתה של ירושלים כמרכז הרוחני של שבטי ישראל מאז ועד היום.	המאוחדת. 2. הכרת מהלך כיבוש עיר יבוס. 3. בחירתו של ה' בבית דויד ובירושלים בירתה. 4. ירושלים כבירה וכסמל.	נאמנות לאומיות
תרבות ישראל ומורשתו כיתה ה'		במסגרת לימודי תרבות ישראל ומורשתו לומדים בשכבת ה' אודות חשיבותה של ירושלים בתודעה היהודית לאורך הדורות וביטוייה בתרבות ובאמנות. כמו כן נלמדים האירועים והתהליכים שהובילו לקביעת ירושלים כעיר בירה: הכרזה על ירושלים כבירה, הכרת סמלי הריבונות בירושלים ובירור סוגיות אקטואליות הנוגעות למעמדה. בספרי הלימוד מדגישים את נושא ירושלים כעיר קודש (ירושלים מרכז העולם, מקומו של בית המקדש, אמירות שונות על ירושלים (אם אשכחך... הרים סביב לה...) קוראים שירים ופיוטים (מעל פסגת הר... קריה יפיפייה, לבי במזרח, על נהרות בבל) ושירים מודרניים אחרים. שמות לירושלים, ירושלים כעיר בירה – מרכז שלטוני תרבותי, קדושה	דמותה של מדינת ישראל כמדינת העם היהודי – ירושלים בירת ישראל 1. ירושלים כביטוי לקשר בין העם היהודי לארץ ישראל וכביטוי לריבונות. 2. ירושלים בתנ"ך, בתפילות, בפיוטים, בשירים ובמנהגים - כמושא געגועים. 3. שמות ירושלים כביטוי לחיבת ירושלים. 4. סמלי הריבונות בירושלים, מוסדות, אתרים, טקסים ואירועים ממלכתיים. ירושלים כעיר קדושה לשלוש הדתות.	אחדות שייכות ריבונות לאומיות זיקה טקסיות נאמנות בין חזון למציאות

אשכול	תחום הדעת	רציונאל לשילוב הנושא (חיבור לתכנית הלימודים)	נושאים מרכזיים	סוגיות חברתיות- ערכיות העולות מהנושאים הנלמדים
		לשלוש דתות, טבורו של עולם, ירושלים- בין חזון למציאות.		
	תושב"ע פ חמ"ד כיתה ד'	בלימודי תושב"ע בבית הספר היסודי (חמ"ד) משולבת ירושלים בלימוד המשניות המפגישות את הלומד עם חיי ההלכה בימי בית שני בחיי היום יום, בסנהדרין ובבית המקדש.	משנה מסכת סוכה 1. מצווה מהתורה ליטול ארבעה מינים במשך כל שבעה הימים במקדש ובירושלים. 2. הקפת המזבח בכל יום ויום השביעי. 3. השמחה הגדולה בחג הסוכות בבית המקדש.	אחדות ושונות טקסיות שייכות
	תושב"ע חמ"ד כיתה ה'		משנה מסכת ראש השנה לוח השנה ומועדיו נקבע על פי עדויות של עדים שבאו והעידו בבית הדין הגדול בירושלים. תקיעה בשופר ובחצוצרות במקדש ובירושלים.	עדות נאמנות שייכות
	תושב"ע חמ"ד כיתה ו'		משנה מסכת פסחים 1. קרבן פסח במקדש והלכותיו.	טקסיות שייכות נאמנות
חברה ורוח	היסטורי ה חמ"ד כיתה ו'	חשיפת התלמידים להפיכת ירושלים לבירה בימי מלכות דויד ושלמה ובניית המקדש.	עיר דויד- ירושלים בתקופת בית ראשון הכרת תקופות המלכות של דויד ושלמה. פיצוח כתובת השילוח ומשמעותה. משמעויות הבחירה בירושלים לבירת הממלכה המאוחדת.	אחדות נאמנות שייכות בחירה מנהיגות
	גיאוגרפי ה כיתה ו'	תכנית הלימודים בגיאוגרפיה בכיתה ו' מייחסת פרק רחב [10 שעות לימוד] לירושלים, בירת ישראל. התלמידים יכירו בערכה של ירושלים כעיר בירה של ישראל, יבינו את מיקומה	מטרופולין ירושלים 1. ייחודה וחשיבותה של ירושלים בתולדות ישראל בעבר ובהווה. 2. חשיבותה של ירושלים כסמל	לאומיות שייכות נאמנות אחדות בחירה

אשכול	תחום הדעת	רציונאל לשילוב הנושא (חיבור לתכנית הלימודים)	נושאים מרכזיים	סוגיות חברתיות- ערכיות העולות מהנושאים הנלמדים
		הגיאוגרפי של ירושלים, את יתרונותיו ואת מגבלותיו, יבינו את ייחודה ואת חשיבותה של ירושלים בתולדות ישראל בעבר ובהווה, יכירו בחשיבותה של ירושלים כסמל לאומי ואוניברסאלי.	לאומי ואוניברסאלי. 3. מאפייני הבינוי של עיר באזור הררי, היכן עוברים הכבישים הראשיים, היכן בנויות השכונות. מה הם קשיי הבינוי של עיר באזור הררי. 4. מה הם יתרונות עיר הבנויה באזור הררי? מה הופך את ירושלים לעיר אהובה ומה מייחד את העיר?	ייחודיות סמליות בחירה
	חינוך חברתי ערכי כיתות ד'ו'	בתכנית "מפתח הלב" המתמקדת בטיפוח ערכים ומיומנויות חברתיות בחיבור למעגלים חברתיים שונים מוצעות יחידות לימוד לכיתות ד'-ו' העוסקות בהיבטים חברתיים-ערכיים הקשורים לירושלים.	היבטים חברתיים-ערכיים סביב "סיפורה של ירושלים" הצגת מקומות ואתרים בירושלים מזווית ראייה אישית. "ירושלים של כבוד" - מכבדים את השונות... מחזקים את האחדות.	אחדות שונות כבוד
	לימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה כיתות ג' ו'	נושא "ייחודיותה של ירושלים" משולב כחלק מלימודי העשרה בבתי הספר היסודיים וכחלק מראייתה של ירושלים כמרכזית וחשובה. התלמידים ילמדו על מאפייניה של העיר כעיר בירה מאז ימי קדם ועל מיקומה וחשיבותה של העיר לאורך התקופות; כל זאת תוך שילוב תחומי הדעת: תנ"ך וארכיאולוגיה.	ייחודיותה של ירושלים: 1. סמלי ירושלים 2. כובעים בירושלים - שונות מגזרית ועדות 3. ירושלים כעיר בירה - בין עבר להווה 4. למי חשובה ירושלים ולמה? 5. אריות בירושלים 6. להיות בלש בעיר - מה ניתן ללמוד מהמבנים והממצאים בעיר על מאפייניה? 7. ירושלים במטבעות, בבולים וביצירות אומנות 8. ביטויים לירושלים בשירה	אחדות שונות שייכות סמליות

סוגיות חברתיות- ערכיות העולות מהנושאים הנלמדים	נושאים מרכזיים	רציונאל לשילוב הנושא (חיבור לתכנית הלימודים)	תחום הדעת	אשכול
	<p>ובספרות 9. שמות ירושלים 10. שערי ירושלים</p>			
<p>יוגדר בהתאם לתוכני היצירות שיילמדו. ניתן להתבסס על סוגיות שהוגדרו בסעיפים אחרים בטבלה זו.</p>	<p>יצירות ספרות הקשורות לנושא ירושלים מתוך תכנית הלימודים בעברית ליסודי.</p>	<p>במהלך שנות הלימודים בבית הספר היסודי קוראים התלמידים יצירות ספרות רבות ומגוונות מהמורשת התרבותית הישראלית והיהודית. חלק מהטקסטים עוסקים בירושלים. מעבר להנאה בקריאת היצירות יוכלו התלמידים ללמוד באמצעותן על אנשים ועל מקומות ולהרחיב את נקודת מבטם על סוגיות חברתיות ומוסריות, להכיר את האחר, למצוא דמויות ספרותיות שאפשר לאהוב, להעריך או לבקר. ילדים צעירים יכולים לקבל השראה מאופן ההתמודדות של הגיבורים בספרים עם קשיים ועם דילמות ערכיות, למצוא דרכים אל הדמיון ואל החלום ולעיתים אפילו אל הנחמה ואל התקווה.</p>	<p>ספרות ממלכתית, חמ"ד כיתות א' - ו'</p>	
<p>אחדות שונות שייכות אחריות</p>	<p>ירושלים כמושא לכיסופים - מ"על נהרות בבל" ועד "מעל פסגת הר הצופים" דרך השירים: "על נהרות בבל" • ציון הלא תשאלני • יפה נוף • קריה</p>	<p>חיבור לתכנית הלימודים בתרבות ישראל לכיתות ה' בנושא ירושלים תחת הכותרת: "ירושלים כמושא לכיסופים" ומ"ירושלים של מעלה"</p>	<p>מוסיקה כיתה ה'</p>	<p>אמנויות</p>

סוגיות חברתיות- ערכיות העולות מהנושאים הנלמדים	נושאים מרכזיים	רציונאל לשילוב הנושא (חיבור לתכנית הלימודים)	תחום הדעת	אשכול
	<p>יפהייה • קריה למלך רם • מעל פסגת הר הצופים בין "ירושלים של מעלה" ל"ירושלים של מטה" בשירים : • אור וירושלים • על כפיו יביא • ירושלים שלי • שובי בת ירושלים שמות חיבה לירושלים בשיר : • הרבה שמות לירושלים</p>	<p>ל"ירושלים של מטה".</p>		
<p>שייכות אחריות בחירה</p>	<p>שילוב האמנות בנושאי תחומי הדעת השונים. ניתן להשתמש ברפרודוקציות או בשקופיות של יצירות מתוך אוסף מוזיאון ישראל ולהקרינן בכיתה במקצועות הלימוד השונים. לאחר מכן ניתן לנהל סביב היצירות הנבחרות דיון תוך פיתוח שיח פרשני קבוצתי ומתן אפשרות ביטוי לחשיבה האישית של כל ילד.</p>	<p>האמנות משתלבת היטב וממחישה רעיונות רבי משמעות, משמשת בסיס לשיח דיאלוגי בכיתה בנושאים מגוונים מתכנית הלימודים לכיתה ה'. דוגמאות לנושאים מתאימים במקצועות שונים : מקרא – "ירושלים כעיר בירה", גיאוגרפיה : "נופים פיזיים ונופים אנושיים", שפה : "יחסים בין אדם לאדם", "קשר האדם לסביבה" ו"גרים בארץ", ועוד.</p>	<p>אמנות חזותית כיתה ה'</p>	

סוגיות חברתיות- ערכיות העולות מהנושאים הנלמדים	נושאים מרכזיים	רציונאל לשילוב הנושא (חיבור לתכנית הלימודים)	תחום הדעת	אשכול
<p>יוגדר בהתאם לתכנים שיילמדו. ניתן להתבסס על סוגיות שהוגדרו בסעיפים אחרים בטבלה זו.</p>	<p>בחירה בדמות היסטורית או בדמות של גיבור מקומי. ניתן לבקש מהתלמידים לייצג באמצעות עבודת משחק ובעזרת שימוש באמצעים בימתיים, כגון: תלבושת, אביזרים ומוסיקה את הדמות הרלוונטית, בהסתמך על מקור הידע מתחום הדעת השותף ולאפשר לדמותו "להתעורר לחיים". עיבוד שיר (כגון: "השר מונטיפיורי" ליהורם גאון) לאירוע בימתי: התלמידים יקראו את השיר, יחלקו אותו לרכיבים הדרמטיים שלו (ניתן להכווין ולשאול את השאלות: מהו הנושא בשיר? מי היא הדמות המופיעה בשיר? איפה היא נמצאת? מהו הזמן? מה קורה לדמות ולמה?), ינסחו רצונות</p>	<p>במסגרת לימודי התיאטרון בבית הספר היסודי משולבות פעילויות בגישה בינתחומית ובהלימה לנושאים בתכניות הלימודים העוסקים בירושלים.</p>	<p>תיאטרון כיתה ה'</p>	

סוגיות חברתיות- ערכיות העולות מהנושאים הנלמדים	נושאים מרכזיים	רציונאל לשילוב הנושא (חיבור לתכנית הלימודים)	תחום הדעת	אשכול
	<p>לדמויות ופעולות דרמטיות לדמויות. לבסוף התלמידים יעצבו וישחקו את הדמויות על פי פרשנותם ויעצבו יחסי כוחות בין הדמויות וקונפליקט אם יש. מוזיאון חי – התלמידים יציגו תמונות קפואות אנושיות "המתעוררות לחיים" על פי טקסטים, צילומים או ציורים. זהו תהליך בינתחומי המשלב את מקצוע התיאטרון עם מקצועות אחרים. התלמידים יחקרו את התצלום ויבינו את הקשריו ההיסטוריים, ולאחר תהליך "דרמטורגיה" זה יעצבו התלמידים בגופם את פסלי הדמויות השונות מהם ייצאו לסצנות קצרות המייצגות את הבנתם בהקשרי הטקסטים השונים.</p>			

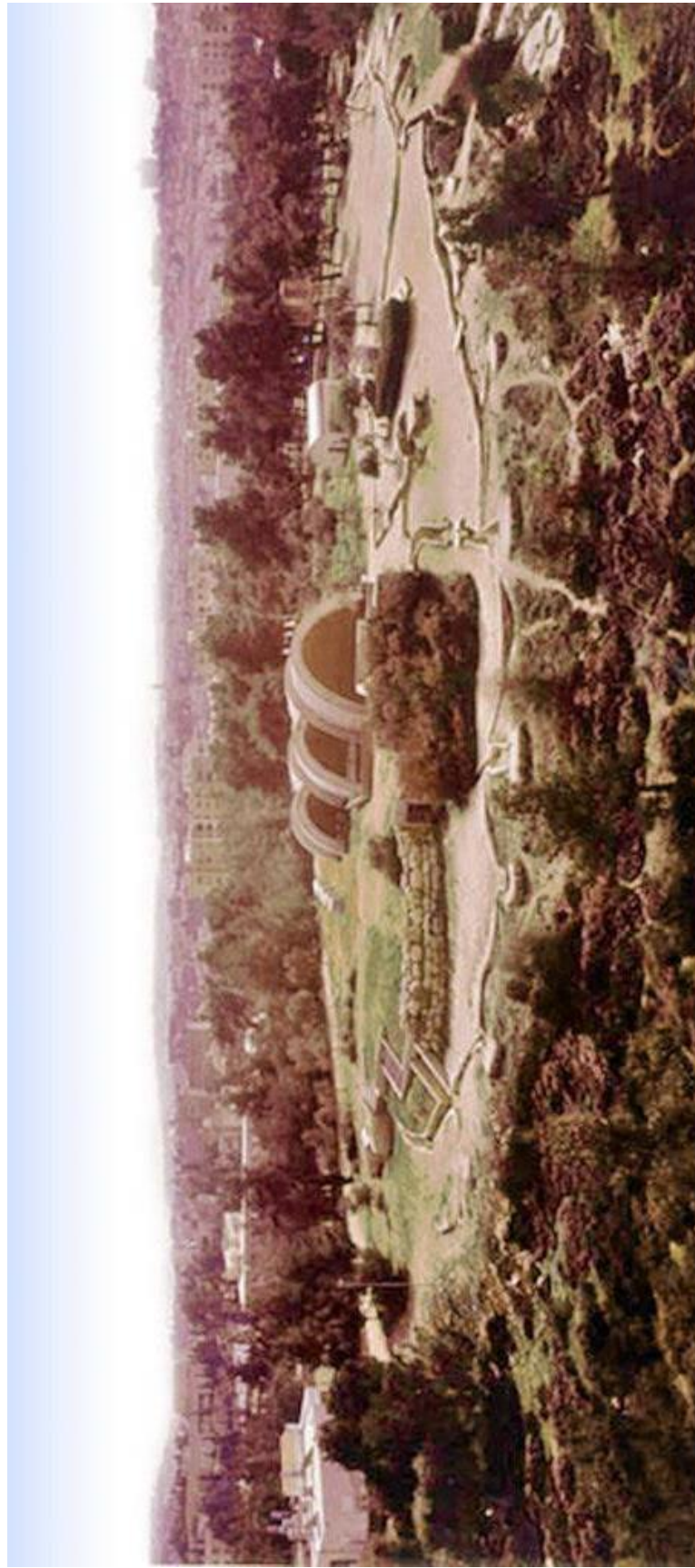
מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

נספחים לפעילות: ירושלים – מקום בלב

נספח 1א – תמונת גבעת התחמושת

מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

נספח ב1 – הכנסת

מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

נספח ג1 – כיכר בתי מחסה

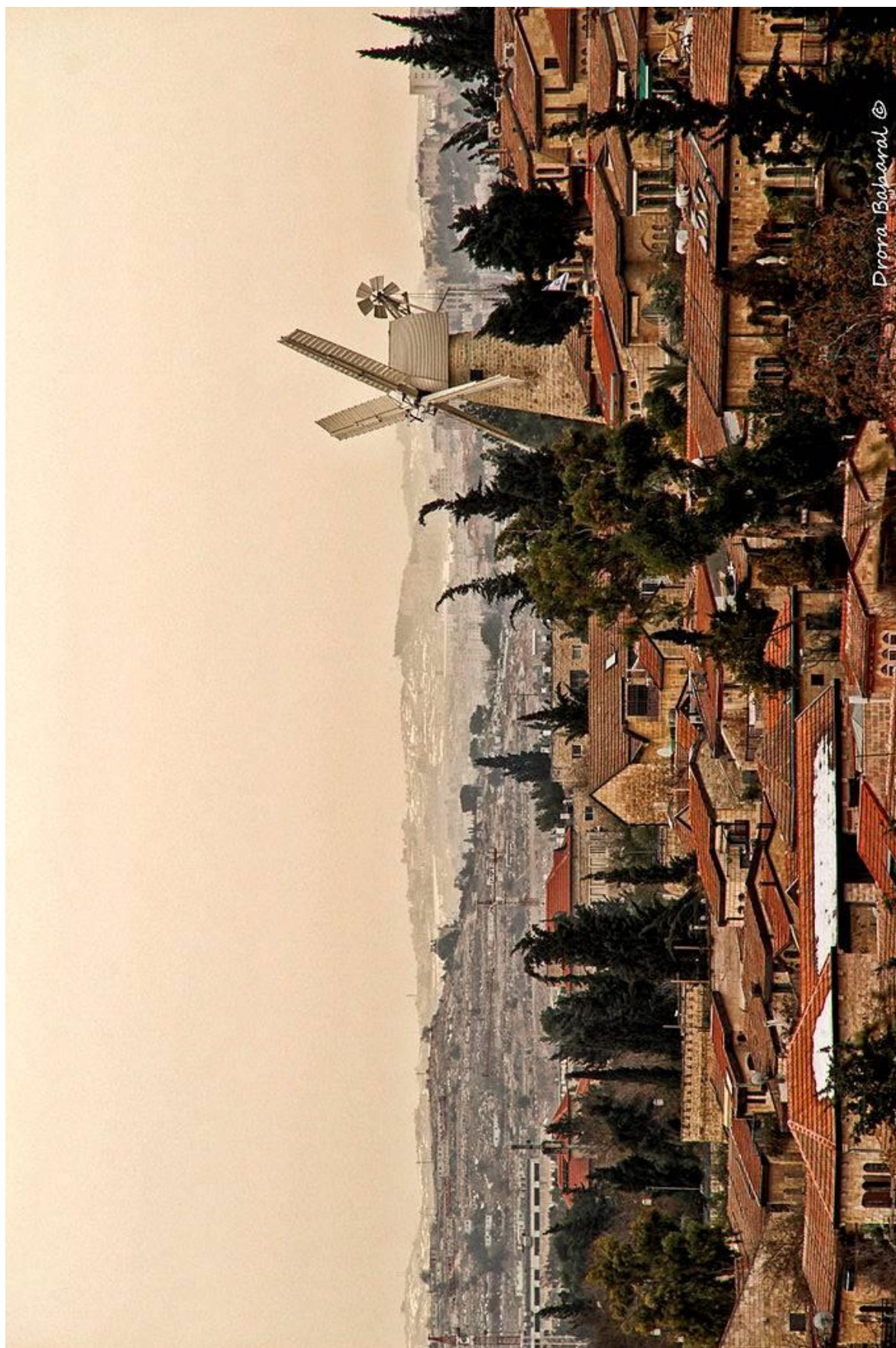

מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

נספח 1ד – משכנות שאננים

נספח 11 – עיר דויד ובריכת השילוח

מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

מינהל החינוך
הדתי

מדינת ישראל
משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
אגף א' לפיתוח פדגוגי

המינהל הפדגוגי
אגף א' לחינוך יסודי
המחלקה לחינוך לחיים בחברה

נספח ז1 – נבי סמואל

